

של ימיה משנת

עובדות והנהגות על דרכיו ומפעליו

של מורנו ורבנו הגאון המופלא

עבד ה' אמיתי

רבי שלמה אסולין

זצוק"ל

של ימיה משנתו

עובדות והנהגות על דרכיו ומפעליו
של מורנו ורבנו הגאון המופלא
עבד ה' אמיתי
רבי שלמה אסולין זצוק"ל

יו"ל לקראת יום השנה הראשון
להסתלקותו לגנזי מרומים בחטף מתוך יסורים קשים ומרים
נלב"ע ז' מרחשוון התשפ"ד
ת.ג.צ.ב.ה.

יו"ל ע"י מכון
'משנת שלמה'
להפצת תורתו של רבנו הגאון המופלא
רבי שלמה אסולין זצוק"ל

להצטרפות לרשימת התפוצה
לקבלת הגליון השבועי
'שלימה משנתו'
פנינים ומאמרים מתורת רבנו זצוק"ל
ולעדכונים ותרומות למכון
ניתן לפנות בכתובת מייל:
nt8013334@gmail.com
או לטל: 054-8442896

כל מי שיש בידו עובדות והנהגות על חיי רבינו זצוק"ל
שיואיל נא לשלוח למייל זה, תודה רבה.

קונטרס זה מוקדש
לעילוי נשמת

אבינו מורנו עטרת ראשנו
השקדן והבקי בכל חלקי התורה
מסר שיעורים רבים בבהירות נפלאה
העמיד תלמידים הרבה בנגלה ובנסתר
מופלא בהארת פנים וליבו רגיש לזולת
גומל חסדים בגופו וממונו
המדוכא ביסורים

רבי שלמה אסולין זצ"ל

בן רבי מאיר ושמחה שיבלחט"א

מחבר הספרים: שלמי שמחה,
שמן למאור, שלמי חגיגה, מעין גנים,
כפל לשון, דקדוקי תורה, ועוד.

נלב"ע בשנת ה"ח לחייו
ז' חשון התשפ"ד

ת. נ. צ. ב. ה.

תוכן ענינים

8	מאמר מערכת.....
9	פתח דבר.....
10	עובדות והנהגות.....
10	לידתו בקדושה.....
10	מקרין אור לכל הסובבים.....
11	העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה.....
12	מטרת חייו.....
	'על שלושה דברים העולם עומד'
12	'על התורה'.....
12	ניצול הזמן.....
13	ידעותיו בתורה.....
17	אהבת תורה.....
17	שקיעות בלימוד.....
17	תורת הנסתר.....
17	לא להסתפק במועט רוחניות.....
21	חובות ההספקים.....
21	שיעורים.....
22	הספרים.....
22	שלמי שמחה - תשנ"ה.....
23	תיקוני זוהר - תשנ"ו.....
23	שמן למאור - תשנ"ט.....
23	שלמי חגיגה - תשס"ט.....
24	מעין גנים - תשס"ט.....
24	כפל לשון - תשע"ה.....
24	דקדוקי תורה - תשע"ז.....
24	קרי וכתב - תשע"ט.....
24	אותיות ונקודות - תש"פ.....
24	הספרים שבכת"י.....
25	כת"י מסדרת דקדוקי תורה.....
25	על העבודה.....
25	עבד ה' אמיתי.....
26	תפילה וברכות.....
27	קדושה.....
27	טבילה במקוה.....

- 28.....שמירת העיניים.
- 28.....אכילה בקדושה.
- 28.....שמירת הלשון.
- 29.....תשובה.
- 30.....על גמילות חסדים.**
- 30.....גומל חסד עם הבריות בגופו וממונו.
- 31.....משמח לב נדכאים.
- 32.....דואג לשני.
- 33.....לשמוע את השני בסבלנות.
- 33.....בכל צרתם לו צר.
- 35.....מוציא יקר מזולל.
- 36.....לא חושב על כבוד עצמו.
- 36.....מפזר ממונו.
- 39.....רגישות לזולת.
- 39.....איש של כלל ישראל.
- 40.....הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה.**
- 40.....מן השמים חסים על קפידתו.
- 40.....מן השמים חסים על קדושתו.
- 41.....אור רוחני עליון.
- 41.....תעניות וסיגופים.
- 41.....מסכת היסורים.**
- 41.....יסוריו הנוראים.
- 43.....התבטאויותיו על הכאבים שלו.
- 43.....מאמרותיו והתנהגותו בימי מחלתו.
- 47.....לפני שיבוא המשיח יהיו מאורעות לא פשוטים.
- 47.....פטירתו.
- 47.....אור גדול על פניו.
- 47.....לא היה זבוב על מיטתו.
- 48.....הצוואה.**
- 48.....הצוואה המרטיטה.
- 48.....וכך כותב בצוואתו לכלל ישראל, בניו אהוביו:
- 49.....קשור עם כל נשמות ישראל.
- 52.....צילומי כת"י.**
- 52.....צילום כת"י מאמר השפעת חיי תורה על תהלוכות החיים.
- 58.....צילום כת"י ממחברת החובות.
- 59.....צילום כת"י מכתב חיזוק שכתב לרגל המצב בשנת תשנ"ט.

מאמר מערכת

דבריתורתו מלאים בחידושים נפלאים ומאירים, יסודות גדולים ועצומים בכל שטחי החיים בהשקפה ברורה, בקיאות ועיון כאחד, מכל פרד"ס התורה.

כמו"כ שיעוריו הנפלאים שהוקלטו במערכת קול הלשון למעלה מ- 8000 מאירים הם בכל מקצועות התורה, בשפה השווה לכל נפש.

נשתדל אנו בקונטרס זה להביא מקצת עובדות והנהגות המבארים את דרך חייו של רבינו זצ"ל, כדי שנוכל לתפוס קצה קצהו מיהו האיש שנראה כבן אדם 'אבל באמת דומה הוא למלאך הדר עם בני תמותה, שחי חיי אצילות, ומרומם על כל תהילה', בזכות ידיעת התורה, בזכות הקדושה, ובזכות מידותיו המופלאות.

רבינו זצ"ל השאיר ברכה מרובה, אלפי דפים של חידושים בכל מקצועות התורה שעדיין לא זכו לראות אור.

בני המשפחה המופלאה שליט"א עומלים קשה, על הוצאת הדברים שיצאו בכלי מפואר המתאים לתורה מפוארת.

אנו בבמה זו מברכים את בני המשפחה המפוארת שליט"א, שיזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה מתוך נחת ושמחה אושר ועושר. ושזכות אביהם רבינו זצוק"ל תעמוד להם להתברך בכל מילי דמיטב ברוחניות ובגשמיות, אכ"ר.

מכון 'משנת שלמה'

ביום שישי ערש"ק פר' לך לך ז' במרחשון תשפ"ה, יחול יום השנה הראשון להסתלקותו בחטף לשמי מרומים של אבינו רועינו עטרת ראשינו מורינו ורבינו הגאון הצדיק המופלא רבי שלמה אסולין זצוק"ל.

הסתלקותו בטרם עת מתוך יסורים קשים ומרים שקיבלם בדומיה בשנת נ"ח לחייו המלאים וגדושים, הותירה אותנו המומים ומזועזעים, כאובים ודווים, על השריפה אשר שרף ה'.

רבנו זצ"ל הסתיר עצמו בחייו ככל שניתן, וכמש"כ איהו גופיה (מעין גנים שמות ח"ב, עמ' קפא) בזה"ל:

'באמת שלימות האדם הוא שבפנימיותו תהיה הרבה יותר גדולה ממה שנראה מבחוץ, בבחינת מגלה טפח ומכסה אלפים, והיינו שיעבוד את השי"ת בהסתתר ובהצנע, עד שמה שיתגלה לחוץ אצל בני אדם, יהיה כאין ואפס לעומת מה שעובד את השי"ת בסתר'.

נאה דורש, נאה מקיים.

הוא גילה טפח וכיסה אלפיים, ומה שנגלה לנו לחוץ, היה כאין וכאפס לעומת מה שהוא באמת.

אולם בחייו הצליח להסתיר עצמו, אך לאחר פטירתו שמו הלך ונתפרסם, ורבים מעם ישראל אשר לא הכירוהו כלל בחייו, התחברו לתורתו ומגדירים עצמם כתלמידיו ממשי.

וזאת ע"י הברכה שהשאיר אחריו, ספריו ושיעוריו הנפלאים.

» פתח דבר «

ויותר, ומבכים אנו מרה על הסתלקותו בחטף בטרם עת.

אולם השאיר לנו ברכה, שיעוריו הנפלאים וספריו המלאים כדי להתחבר וללמוד מדרכיו, ועוד הרבה ספרים בכל מקצועות התורה שטרם ראו אור.

והנה ע"י שנלמד את דרכיו ומידותיו בעבודת ה' והנהגתו עם הזולת, נזכה ללכת בדרכיו, ולהמשיך את דרכו, ובזה נמלא את חסרונו בהסתלקותו.

וראה במש"כ רבנו זצוק"ל בספרו מעין גנים (במדבר ח"ג פרשת במדבר סוף מאמר ב'), בזה"ל:

'ובזמנינו קודם ביאת המשיח שהחושך יכסה ארץ, וכל אחד מוכרח זכויות מיוחדות כדי לעבור את התקופה הקשה הזו, אשרי מי שעושה את עצמו בן ותלמיד לאיזה צדיק ללכת בדרכו במסירות ובשלימות, שבודאי זכות אותו צדיק תגן עליו בעוה"ז ובעוה"ב. ובודאי שאותו צדיק גם יסייע לו מן השמים להצלחה רוחנית'.

יהי רצון שזכותו תגן עלינו, ונזכה ללמוד מדרכיו, ויהי מליץ יושר עבור כל בני משפחתו הקרובים והרחוקים, ועל כל כלל ישראל. ונזכה לראותו בתחיית המתים בקרוב, אכ"ר.

בחרדת קודש באים אנו בקונטרס זה לשרטט קווים מחייו הקצרים והמלאים וגדושים בתורה וחסד של רבנו זצוק"ל.

בפתח הקונטרס ראוי להביא את מש"כ רבנו זצוק"ל בספרו שלמי שמחה (ח"א עמ' סח') על מה שכתוב 'ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה', דהקשה לכאורה דרך האדם שנפטר לו קרוב הוא קודם כל בוכה, ואח"כ מספיד, וא"כ מדוע אצל אברהם כתוב שקודם ספד לשרה, ואח"כ בכה. וכתב ליישב כך:

'נראה לפרש שבאמת מיד בפטירת הצדיק לא ניתן לראות בביור את ההפסד כי עדיין העולם ממשיך להתנהל מכוחו גם זמן מועט אח"כ, ורק לאחר איזה תקופה כשמתחילים לראות את מה שנגרם ללא הצדיק, אז מתחילים להעריך למפרע מה היה לנו עם הצדיק ומה הפסדנו וכו', ולכן כתיב כאן ויבא אברהם לספוד לשרה ואח"כ לבכותה כשירגיש החיסרון לאחר זמן'. וועפ"ז ביאר שם דלכך האות כ' היא קטנה, דעתה בכה קצת, דעיקר הבכי זה לאחר זמן שמתברר גודל החסרון, עיי"ש}.

פי' זה נאה לאומרו אחר סילוקו של הרב זצ"ל.

ככל שעובר הזמן מרגישים אנו בחסרונו יותר

קונטרס

שלימה משנתו

עובדות והנהגות מחיי רבינו הגאון המופלא הצדיק רבי שלמה אסולין זצוק"ל

לידתו בקדושה

רבינו נולד לאביו הגה"צ ר' מאיר שליט"א ולאמו הרבנית הצדקנית שמחה תליט"א ביום א' טבת ה'תשכ"ו במושב יד רמב"ם הסמוך לעיר רמלה, שהוקם על ידי קבוצת משפחות שעלו מהעיר פאס שבמרוקו.

לאחר מספר שנים כשראה אביו שאין לילדיו מקומות חינוך לפי דרישותיו, החליט לעזוב את המושב ולעבור לגור בבני ברק.

בבני ברק הם גרו בשכונת למרון הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי - הסטייפלר זצ"ל, וכך זכה רבינו לראות מדי יום את הסטייפלר שוקד על לימודו.

בישיבה קטנה למד בישיבת סלבדקא, ומשם המשיך לישיבה הגדולה פונוביץ' ולמד אצל מרן הרב שך זצ"ל ומרן הרב גרשון אדלשטיין זצ"ל.

באותם שנים זכה רבינו לקירבה מיוחדת מכמה מצדיקי הדור, ביניהם הרה"צ רבי חיים משה מנדל זצ"ל, איתו זכה ללמוד בחברותא והיה יושב אתו בכל פעם במשך שעות ארוכות. וכן עם הצדיק הנסתר מתל אביב הרה"צ רבי אברהם פיש זצ"ל.

את זמנו בישיבה ניצל עד תום, והתעלה מעלה מעלה, וזכה לסיים את הש"ס בבלי כולו בעיון ובבקיאות, וכן את הש"ס ירושלמי, ואת התוספתא.

היה רבינו זצ"ל אומר, 'שבבלי, ירושלמי, תוספתא, הם ראשי תיבות בי"ת, ולפני שבונים בית גשמי צריכים לבנות בי"ת רוחני'.

ואכן לאחר שבנה את ביתו הרוחני הפנימי, בשנת התשמ"ז שהוא בגיל כ"א, בא בקשרי הנישואין עם רעייתו הרבנית הצדקנית תליט"א בת להגאון הצדיק ר' גבריאל טולידנו שליט"א (ה' ישלח לו רפואה שלימה אכי"ר) נכדו של ראב"ד מקנס הגאון הצדיק ר' רפאל ברוך טולידנו זצוק"ל.

לאחר נישואיו קבע את לימודיו בכולל פונוביץ', שם ניצל את זמנו עד תום להתעלות בתורה ויראה, בקדושה וטהרה.

מקדין אור לכל הסובבים

כל מי שזכה להיות במחיצת רבינו אפילו לרגע אחד, שם לב שנמצא הוא ליד אדם גדול, אשר מקדין אור מיוחד על כל הסובבים אותו.

חיכוך הנסוך על פניו, המיס כל דאגה וחשש.

ידיעותיו, לא פירסם את ספריו, לא פירסם את שיעוריו. אלא למד, כי כך רצון ה', וכך ה' ציווה, 'ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי תלמוד תורתך באהבה'. ואכן אין זה פלא אשר 'זכה לדברים הרבה'. לכל הדברים שהובאו במשנה.

נציין את מש"כ רבנו זצ"ל (מעין גנים שמות ח"א עמ' קז) על החובה ללמוד תורה לשמה, וכך כותב:

'שאדם לומד תורה, לא תמיד הוא זוכר ומבין ויודע שהוא בעצם בונה לעצמו את הבית שלו לעולם הבא. ואם אדם בונה את ביתו מאבנים חלשים, הרי שכל ביתו יהיה רעוע. כך כשאדם לומד תורה הוא צריך להשתדל ללמוד תורה לשמה, ועל מנת לקיים מה שלומד, שעי"ז התורה שלו היא באיכות מצויינת, ועי"ז הוא בונה לעצמו בית חזק ויציב לעולם הבא.

לימוד התורה הוא זה שבונה את הבית שאדם יהיה בו לעוה"ב, וכשם שכל מה שאדם מבין שיועיל לביתו הגשמי הוא מוכן להשקיע בזה, כך צריך להשקיע בלימוד התורה כדי לבנות את ביתו הרוחני'.

כך חי כל הזמן להכין את ביתו לעולם הבא, ולמד תורה לשמה כדי שיהיה לו בית חזק ויציב לעולם הבא.

והכל למד וקיים בהסתרה, ללא פירסום, וכמש"כ איהו (מעין גנים שמות ח"ב עמ' קנט') שכך צריך להיות דרכו של התלמיד חכם, וכך כותב:

'שאין לתלמיד חכם להראות לאחרים את כל תורתו שלמד, אם אין בזה צורך, כי עצם לימוד התורה צריך להיות בצנעה, וכמו שאמרו בסוכה (מ"ט ב') על הפסוק חמוקי ירכיך, 'למה נמשלו דברי תורה כירך, לומר לך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר'. וגם אם שואלים אותו האם למד מסכת פלונית, ואין מטרה בזה כדי ללמוד ממנו או לשאול שאלה אלא

מחמאותיו המרגשות לכל שומע, הכניס בכל לב חיזוק ועידוד מחדש להמשך היום.

ומי שבא עמו בקשרי דיבור, מיד מרגיש שנמצא בקירבת אדם ענק שבענקים, ידיעותיו בכל חלקי התורה, השקפותיו הברורות, דאגתו לזולת, קדושה עילאית. כל זה מגומדים בתוך אדם אחד.

העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה

והשאלה הנשאלת, איך הגיע לכל זה והוא נלקח לבית עולמו רק בשנת הנ"ח לחיו.

במשנה באבות (פרק ו', א') איתא:

'רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו, ונקרא רע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה, שגאמר "לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה", ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגליל לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וקנהר שאינו פוסק, והנה צנוע וארך רוח, ומוחל על עלבונו, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים'.

כל אלו נתקיימו אצלו, כי באמת לפי דרכי הטבע אדם בגיל נ"ח לא יכול גם ללמוד את כל התורה, גם לזכור את כל התורה, גם לכתוב מאות אלפי דפי חידושי תורה, גם למסור כעשרים שיעורים בשבוע בכל מקצועות התורה במשך עשרות שנים, גם להיות בדרגה רוחנית גבוהה מאוד, וגם להיות אדם שליו ורגוע, לא לחוץ, אבא לילדיו ובעל לרעייתו, שיושב ומקשיב ומספר וצוחק וכו', כאחד האדם.

אבל רבינו למד תורה לשמה, תורה אמיתית לא לשם כבוד, לא לשם שררה, לא פירסם את

את מטרת האדם בחיי העולם הזה בכמה שורות,
וכך כותב (מעין גנים בראשית ח"ב עמ' קנ'):

'וזה לימוד לכל אחד מישראל שצריך גם
לעסוק עם אחרים ולזכותם ולהאיר להם
בגשמיות וברוחניות וגם לעסוק עם עצמו
לעלות ולהתעלות בתורה ויראת שמים וגם
לשמור על עצמו מפני עבירות ולגדור בים
התאוה שלא יתפרץ ויזיק אותו'.

נאים הדברים למי שאמרם.

גם עסק עם אחרים לזכותם להאיר להם בגשמיות
וברוחניות.

גם עסק עם עצמו לעלות ולהתעלות בתורה
וירא"ש.

גם שמר על עצמו, והתעלה בקדושה ובטהרה
לדרגות גבוהות מאד.

רק לדעת אם למד, אומרים חז"ל (ב"מ כ"ג
ב') שמותר לתלמיד חכם לשנות ולומר לא
למדתי מחמת מידת ענוה.

וכך היה דרכם של תלמידי חכמים אמיתיים
שאע"פ שהיו מוכרים כתלמידי חכמים, אבל
אף פעם לא ידעו עליהם עד כמה הם תלמידי
חכמים, כי הם העלימו את ידיעותיהם בתורה
כאשר לא היה בזה צורך, ובפרט בחכמת הנסתר
שהעלימו מאנשים את ידיעתם בחכמה זו
הסתרה גדולה'.

אמנם מתוך ספריו הרבים הנפלאים, מתגלם
לעינינו אישיותו, השקפתו, דרך חייו, שנבנו
ע"פ מה שלמד מתוך דברי התורה הקדושה.
בבחינת נאה דורש נאה מקיים.

מטרת חייו

באחד המקומות בספריו הרבים, הגדיר רבינו זצ"ל

» על שלושה דברים העולם עומד «

ביריעה קצרה זו, נשתדל לעמוד על ג' בחינות שראינו אצל רבינו זצ"ל, וכדברי המשנה באבות
(פ"א מ"ב) 'על שלושה דברים העולם עומד, על התורה, על העבודה, ועל גמילות חסדים'.

» על התורה «

ניצול הזמן

וכפי שאמר על עצמו, שהוא לא היה בישיבה
מהגאונים של השיעור אלא מהבינוניים, אבל
מכיוון שהוא התמיד הוא זכה.

כל רגע ורגע היה מנוצל ללימוד תורה. וכפי
שחבריו לספסל הלימודים בישיבת פוניבז'
מספרים, שהיו רואים אותו נכנס לסדר בריצה.
הוא לא היה הולך לאט, אלא רץ אל התורה.

התורה אצל רבינו זצ"ל היתה משוש כל חייו.
מנערותו ניכר בו את חשקו לתורה. לא ביזבז
את זמנו לריק. השקיע את כל כוחו בעמל ויגיעה
ושקידה עצומה, בתורה הקדושה, מתוך אהבת
תורה אמיתית.

בצד של האולם כאילו הוא בבית המדרש.

כשאבא היה הולך בדרך הוא היה חושב בלימוד, והוא אמר שהרבה מהחידושים שלו התחדשו לו בדרך. ואמרתי לו ברחוב יש פחים? אז הוא אמר בפשיטות איפה שיש פחים מפסיקים.

הוא היה כל כך שקוע בלימוד בזמן שהיה הולך בדרך עד שהוא לא שם לב לאף אחד, וכמה פעמים אנשים רואים אותו ואומרים לו שלום והוא לא עונה ולא שם לב.

ערב אחד כשחזרתי מהישיבה ראיתי את אבא מרחוק מתקרב לכיוון שלי, אבא היה בדרך לשיעור ב'עטרת ברוך', וכבר חייכתי חיוך ענק ושמתתי לקראתו והוא עבר על ידי וכלום לא קרה, הוא התעלם ממני לגמרי כאילו הוא לא ראה אותי, אז הבנתי ממש במוחשיות שזה לא סתם סיפור אלא ממש ככה, הוא נמצא שם במקום הזה שהוא שקוע כל כולו בתורה, עד כדי כך שאין עולם, הוא באמת לא ראה אותי.

וכמה פעמים כשהיה מגיע לבית מיד היה הולך לספריה ופותח איזה ספר ובודק משהו, ככה איך שהוא בלי להוריד את הכובע והחליפה, בלי שלום, עד שהוא היה נרגע. כנראה משהו בדרך הטריד אותו, והוא ממש היה חייב לראות את זה בפנים.

ידיעותיו בתורה

ידיעותיו של רבינו זצ"ל בכל חלקי התורה, היו מדהימות. אין דבר שנעלם ממנו, תנ"ך עם כל מפרשיו, ש"ס בבבלי וירושלמי, תוספתא, מדרשים, זוה"ק, שו"ע, רמב"ם, ספרי הלכה, ספרי קבלה, ספרי חסידות, ספרי מוסר, ועוד. וזמירות לציין שלרבינו זצ"ל מעולם לא היה מחשב, והיה אומר 'שאינו יודע מאיזה צד פותחים את המחשב'. ומעולם לא השתמש ולא נעזר ע"י אחרים בשירותי חיפוש הספרים שבמחשב.

עליו נאמר, מש"כ החזו"א באגרותיו:

כל דקה היתה חשובה מאוד בשבילו. וכמו שאמר פעם בעצמו:

'לפעמים בן אדם אומר לעצמו פה יש לי חמש דקות שם שתי דקות מה אני ייקח ספר אין לי ישוב הדעת ומה אני יספיק, אבל צריך לדעת שכל דבר קטן מצטרף לדבר גדול, וזה כמו שבונים בנין שלא בונים אותו ביום אחד אלא כל יום מתקדמים וככה לאט לאט נבנה אדם תלמיד חכם'.

וכן סיפר חבר חדר שלו משיבת פוניבז' (הגר"ש שליט"א) שרק בישיבה גדולה למד כ"ד פעמים ש"ס משניות, שלא בזמן הסדרים.

בבין הזמנים כשכל הבחורים היו חוזרים לביתם, היה נשאר בישיבה וממשיך ללמוד כרגיל.

עוד סיפרו חבריו מהישיבה שהיה לומד כל יום לפחות דף שולחן ערוך, והיה מדרבן בחורים ללמוד שולחן ערוך, והיה מסביר להם במתק שפתיים שכדאי להם לעשות תכנית של דף ליום, ככה עם הזמן הם יסיימו את כל השולחן ערוך על הסדר.

וכן סיפר אחד מחבריו מהישיבה, שרבינו שכנע אותו ללמוד את הש"ס על הסדר, מברכות עד נדה מסכת אחר מסכת, והוא אמר אני מוכן רק אם אתה תלמד איתי, ואכן רבינו פינה לו מזמנו והיה לומד איתו בכל יום, והם למדו חצי ש"ס.

תמיד היו רואים את רבינו זצ"ל עם ספר, וכפי שסיפר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

לפני אחד מחתונות של אחד מבניו כשכולם מתארגנים במרץ חצי שעה לפני שצריך לצאת, ומטבע הדברים זה זמן מאוד לחוץ. אבא היה יושב עם הסטנדר ולומד. ושאלנו אותו מה אתה לומד עכשיו, והוא אמר אני כבר מאורגן מה יש לי לעשות עכשיו?

גם באולם עד שמתחיל החופה אנשים מדברים, בד"כ רואים את אבא יושב עם ספר ולומד

לאבא והוא שאל: כבוד הרב איפה כתוב בתורה תפוח אדמה? אבא מיד אמר לו שכתוב בפירוש 'תפארת ישראל' על מסכת כלאים שה' אמר לנח שאם לא יצמח חיטה יחפרו באדמה וימצאו שם פירות, וזה תפוח אדמה, מי היה מאמין.

אותו דבר סיפר עוד מישהו שהוא למד מסכת יומא, והוא רואה שהוא לא מוצא שכתוב את מה שכולם יודעים על הכהן גדול שהוא היה נכנס לקודש הקדשים היו קושרים חבל לרגלו

כדי שאם הוא ימות ימשכו אותו לחוק, והוא חיפש וחיפש ולא מצא, אז הוא החליט לשאול את אבא, ואבא אמר לו מיד יש מדרש שנקרא 'מדרש הגדול' ושם זה כתוב בחלק זה וזה והוא אמר לו את השורה מילה במילה, (זה כתוב שם בארמית).

פעם באתי לבית ואבא ישב כהרגלו ליד השולחן עם

הרבה ספרים, באתי אליו וסיפרתי לו שראיתי לפני כמה ימים במדרש רבה על מגילת אסתר איזה עניין ומאוד התפעלתי ממנו כי אף פעם לא שמעתי שמדברים על זה, ואמרתי לו את הרעיון של הדברים, אבל לא זכרתי את לשון המדרש, וגם לא את המקור המדויק, אבא מיד אמר לי, זה בפרק פלוני, ומיד ציטט את לשון המדרש, ואמר לי, תביא את המדרש, הבאתי לו, ועל המקום הוא פתח לי בדיוק במקום. הפלא היה שאבא ראה שאני כ"כ מתפעל מדברי המדרש, אז הוא התפעל איתי יחד, כאילו חידשתי לו דבר שהוא לא ידע. ככה הוא היה, מצד אחד לא היה מצב "לגלות" לו

ואמנם האיש הזוכה לידיעת התורה, הוא הולך בין אנשים ונדמה כבן אדם. אבל באמת הוא מלאך הדר עם בני תמותה. וחי חיי אצילות מרומם על כל תהילה.

בנו הרה"ג ר"י שליט"א מספר:

'היינו בוחנים אותו בכל מקום בתנ"ך והוא היה יודע הכל, כולל המפרשים על אותו פסוק, והשוואות למקומות זהים בתורה.

כמה פעמים היה אומר "אין פסוק כזה", או "אין את זה בכל הש"ס", או "אין ירושלמי כזה", "אין כזה זוהר", או "שכחת רמב"ם מפורש".

פעם שמעתי אותו אומר למישהו שהזכיר ציטוט כביכול, אבא מיד אמר לו שאין דבר כזה, וכשהוא התעקש, אבא אמר לו קח אלף שקל תמצא לי את מה שאמרת.

וכמה פעמים הוא אמר לי על דברים ששאלתי אותו, "איך שכחת? זה ירושלמי מפורש", או "זה לא שאלה, זה כתוב מפורש בשער הגילגולים הקדמה פלונית".

והוא היה אומר זה לא כזה קשה לדעת ש"ס בעל פה, זה נראה קשה אבל מי שלומד וחוזר, רואה שזה בכלל לא קשה.

אחד התלמידים של אבא סיפר לנו שהוא אמר לבן שלו, הרב שלי יודע כל דבר, כל מה ששואלים אותו הוא יודע, הבן שלו אמר לו אין סיכוי אני רוצה לבחון אותו, והם התקשרו

לא הסכים שאף אחד ייקח, רק הוא בעצמו היה סוחר את זה. הוא לא סמך על זה שהוא ימצא את הספרים שהוא צריך היכן שהוא נסע, הוא לקח את זה איתו מהבית.

בן דודו הרה"ג ר' יצחק אזולוס שליט"א, מעלה זכרונות בשהותו במחיצת רבנו זצ"ל:

מאז שהייתי ילד, כל המשפחה קטנים כגדולים ידעו שיש לנו בן דוד בקי בכל הש"ס. וכשאמי ע"ה (חנה בת חסיבה) הייתה מזמינה את ר' שלמה צוק"ל והרבנית שתח' לשבת, היה לנו ממש אטרקציה והיינו יושבים כל הסעודה ומשגעים לו את הראש בשאלות מכל הש"ס, מוציאים מסכתות הכי קשות {זבחים, מנחות, נדה, עירובין, תמורה וכו'}, ובוחנים אותו בצורה כזו שפותחים את קצה הדף למטה שרואים רק כמה מילים והוא צריך להגיד לנו איזה דף זה. והוא בשביל להכניס לנו מושגים היה עונה, ותוך כדי אומר לנו "כל אחד יכול - וגם אתם שתינו גדולים אם תלמדו ותשקיעו תדעו ש"ס".

כשבגרתי והייתי מדבר איתו רבות, לאט לאט גיליתי שש"ס בבלי זה רק חלק קטן מידיעתו בתורה, היה בקי פשוטו כמשמעו בלי הגזמות - בבלי, ירושלמי, תוספתא, ספרי, ספרא, זוהר, תיקוני זוהר, מדרשים וגם מדרשים שאין לאף אחד מושג שהם קיימים כגון מדרש 'כף יד' או מלא מדרשי פליאה, כתבי האר"י, ספרי מוסר וחסידות, הכל.... כפשוטו.

לא היה מושג שאתה מדבר איתו על איזה שהוא מאמר חז"ל, או רש"י, והוא לא הכיר את זה, וידע מה הביאור שלו.

כשלושה חודשים לפני פטירתו הייתי איתו בבית חולים, והגיעו שני חסידיו ויז'ניץ צדיקים בשביל לשמחו, והוא ביקש מהם שיגידו לו איזה דבר תורה, אחד מהם התחיל "יש מדרש פליאה שאומר 'אין מניחים תפילין...' ור' שלמה מיד השלים אותו 'אלא בשבת', אותו

משהו בתורה, ומצד שני הוא היה שמח בתורה כל פעם מחדש כאילו זו הפעם הראשונה שהוא פוגש בדבר.

כשהיינו ילדים הרבה פעמים היינו עושים לו "מבחנים", לוקחים איזו מסכת מהש"ס וקוראים שורה אחת או פחות, ואבא היה אומר איזו מסכת זה ואיזה דף ועמוד זה, וגם היה ממשיך את לשון הגמרא בעל פה.

סיפר אחי שליט"א שהוא לקח ירושלמי וקרא לאבא כמה מילים ואבא מיד אמר לו: "מה אתה קורה? אין את זה בכל הש"ס!" והוא אמר הנה יש לי גמרא, קראתי לך מהגמרא, אז אבא אמר לו: "זה ירושלמי מסכת פלונית פרק פלוני, זה לא בבלי!".

בתקופה האחרונה כשהיה חולה, יום אחד הגאון הצדיק ר' שמעון גלאי שליט"א אמר שיבוא לבקר אותו, ושאלנו את אבא מה תגיד לו? והוא אמר שמכיוון שהוא חולה הוא לא יודע אם הוא עדין זוכר טוב את הש"ס, אז הוא יגיד לו שיבחן אותו על הש"ס.

בליל שבת מיד אחרי הסעודה היה לוקח את הסטנדר למטבח (כדי לא "להפריע" לנו עם הדיבורים) ויושב ולומד בהתמדה אחר כך היה הולך לישון מעט, וקם ולומד כל הלילה. וכמה פעמים הוא אמר שהשעות הללו של ליל שבת הם השעות הכי מתוקות שלו מכל השבוע, שכולם ישנים והוא יכול לשבת ללמוד שעות רבות ברציפות.

אבא אמר לי פעם: "תאר לך אני יגיע לשמים איך יתלהבו לראות מספרים לדוגמא: שמונים פעמים חפץ חיים, ועוד מספר גדול של לימוד כל מסכת בין גמרא בין משניות וככה כל דבר. בטח זה לא משהו שיש שם כל יום".

כל פעם שהיינו נוסעים לשבת או לנופש בכל מיני מקומות, לאבא הייתה מזוודה - תיק גדול עם ספרים שהוא היה לוקח איתו, ואת זה הוא

פותחים מחשב". ומי שיראה את הספרים, איך הוא משייט בכל מרחבי התורה בצורה מופלאה, והכל מתוך הזיכרון בלבד.

היה שגור בפיו שכל אחד יכול לעבור על כל התורה, וצריך רק דבר אחד 'קביעות' ואמר לי - שאפילו להתקדם בשורה אחת זה מועיל ששומר על רצף, ו'קובץ על ירבה'. והיה מעורר על כך שכמה זמן אדם זורק לבטלה, במקום זה תעשה לעצמך בכמה ספרים סימניות, וכל פעם שאתה בבית ואתה יכול לברוח כמה דקות לספר תתקדם מאיפה שאתה נמצא, ובמשך הזמן תראה שהספקת המון.

היה מעורר המון שכל יהודי חייב לדעת את כל חלקי התורה, ובפרט אברכים בני עלייה מחוייבים לגעת גם בחלק הנסתר, ושאלתי אותו איך אני ידע אם אני ראוי כבר לעסוק בזה, ואמר שהגדר הוא מי ששקוע בלימוד ומקפיד על עיקרי הקדושה כמו מקוה וכדו' יכול לעסוק בזה. ואמר שבמדרש במשלי פרק י' מבואר שכל אחד תובעים אותו בבית דין של מעלה אפילו על 'מעשה מרכבה' למה לא עסק בהם, כל שכן על דברים בדרגות פחות מזה.

סיפר לי שכשלמד בפנוביץ' היה מנצל המון את ליל שבת ללמוד בהתמדה, ובליל שבת אחד של חורף מיד אחרי הסעודה בישיבה, התיישב ללמוד מסכת גיטין מתחילה עד הסוף, ועד שחרית סיים את כל המסכת.

פגשתי אותו באיזה חתונה ושאלתי אותו היכן כתוב "כל כלה שענייה יפות אין גופה צריך בדיקה", בהתחלה לא ענה ואז נשען על עמוד ואמר לעצמו, ברכות לא... שבת לא... עירובין לא... וכו' ואז הגיע לתענית נעצר ומיד אמר תענית כ"ד, והקריא לי את לשון הגמ' לפני זה עד המאמר הזה. מבהיל.

פעם אמר לי שהמהלכים הכי חזקים שלו יצאו לו בדרך.

חסיד היה בהלם ושאל אותו אם הוא מכיר את המדרש, ור' שלמה על המקום אמר לו שני פשטים במדרש. חשבתי לעצמי - לא רק שהוא עבר על המדרש הזה אלא גם זכר אותו וזכר גם מה הפשטים שיש בו וכל זה מתוך ייסורים נוראיים, אשריו ואשרי חלקו.

באותו מעמד אמר לו החסיד איזה ענין של פרה אדומה, ור' שלמה אמר לו "אבל במשנה בפרה פרק ב' מ"ג יש בזה מחלוקת (אמר את השמות ואיני זוכר) והרמב"ם פסק כדיעה פלונית, וא"כ לא יכול להיות ענין פלוני".

כשהייתי בחור בישיבה, ניגש אלי יום אחד בחור שהוציא איזה קונטרס באיזה נושא, והיה לו רשימה של כמה דפי דפדפת מלאים במאמרי חז"ל שלא ידע את מקורם, וביקש ממני אם אני יכול ללכת לר' שלמה שיעזור לו בזה, הלכתי אליו בערב ל'עטרת ברוך' וביקשתי ממנו אם יכול לעזור בזה, וא"ל תקריא לי מה המאמרים, הוא ישב בלי ספר כלל במשך רבע שעה בערך ושולף מקורות על ימין ושמאל, זה במגילה כ"א.... זה לא בבלי ולא ירושלמי אלא זוהר בפר' פלוני... וזה רבינו יונה.. וזה רמב"ם בפירוש המשנה על אבות.. אשרי עין ראתה כל אלה.

כחודשיים לפני פטירתו הייתי איתו בבית הורי (שם היה בין אישפוז לאישפוז בתקופה האחרונה) ודיברנו בלימוד, ותוך כדי הוא ציטט תוספתא בסנהדרין פרק ז' על הלשון ממש, ופתחתי בפנים וראיתי שצדק מילה מילה, וכל זה מתוך ייסורים נוראיים.

בימי מחלתו דיברנו על ספריו האחרונים שהוציא 'דקדוקי תורה' וכו' שכולם מלאים באלפי מאמרי חז"ל ודברי רש"י בעשרות מקומות ועוד. ושאלתי אותו אם פעם השתמש באיזה מאגר כמו 'אוצר החכמה', או פרוייקט השו"ת וכדו', ואמר לי "תאמין לי שמעולם לא פתחתי, ואני אפילו לא יודע מאיזה צד

‘דעת אלוקים’. כמו”כ היה לו חברותא קבועה ללימוד הספר ‘עץ חיים’.

כמו”כ יש לרבנו חידושים רבים והגהות רבות על ספרים אלו, שטרם ראו אור.

אחד מצדיקי ומקובלי הדור ביקש את ספרו של רבנו זצ”ל עם ההגהות בכת”י על העץ חיים. וכשעבר על זה אמר, מה שכתב בשורה אחת בקצרה, אני עשיתי על זה מערכה שלימה, והוא גימז הכל לשורה אחת.

עיקר לימודו בקבלה, היה אצל הגה”צ ר’ נסים פרץ צוק”ל ראש ישיבת ‘בית אל’ (ב”ב). איתו היה קשור בקשר חזק ואמין. היה נוסע עמו לעשות תיקונים עבור כלל ישראל בנייהם גלגולי שלג וכו’.

לפני פטירתו של ראש הישיבה וכן לאחר פטירתו, היה רבנו זצ”ל מחליפו בדרשות ובעריכת תיקוני השובבי”ם.

היה מוסר שיעורים בביהכ”נ ‘עטרת ברוך’ (ב”ב) במשך י”ג שנה כל מוצ”ש בספר ‘דעת אלוקים’, של הגאון רבי שלום אולמן זצ”ל.

וכמו”כ היה מוסר ביום ראשון בשבוע בביהכנ”ס שם, שיעור בספר אוצרות חיים למהרח”ו.

לא להסתפק במועט רוחניות

רבנו זצ”ל לא הסתפק במועט רוחניות, כל שאיפתו וכל דרכיו היו, איך עוד להתעלות ולהתקדם ברוחניות בכמות ובאיכות. ולכן הגיע למה שהגיע.

ברצונו להביא כאן מכמה מקומות שכתב בספריו על ענין זה שכל הזמן צריך האדם להתעלות ולהתקדם ברוחניות, ולא להסתפק במועט, ואת הדרך לעבוד על זה, כדי שיהיה בזה תועלת לחיזוק, שידע האדם איך רבינו צוק”ל גדל, ואיך ניתן לגדול, וכך כותב (מעין גנים בראשית ח”א עמ’ כב’):

כשרואים את ר’ שלמה זצ”ל עליו נאמר מש”כ החזו”א באגרות, שהאיש הזוכה לידיעת התורה נדמה כבן אדם, אבל באמת הוא מלאך, הדר עם בני תמותה, וחי חיי אצילות ומרומם על כל תהילה.

אהבת תורה

רבינו זצ”ל אהב את התורה בכל מאודו ונפשו, ועליו ניתן לומר ‘אם ייתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי שלמה את התורה בזו יבזו לו’.

יש פיוט מפורסם, ‘יפה ותמה תורה תמימה’. ור’ שלמה אמר שחייב להיות שמי שחיבר את השיר הזה אהב את התורה מאוד. וכשהיה שר את פיוט זה, היה בוכה מרב אהבה לתורה.

הוא היה אומר שככל שאדם אוהב את התורה יותר, ככה התורה מחזירה לו אהבה “כמים הפנים לפנים”, ועל ידי זה הוא זוכה לחדש חידושי תורה.

שקיעות בלימוד

שקיעותו בלימוד התורה היתה עצומה עד מאד, וכפי שמוכיח המעשה הבא:

בין כתביו של רבינו זצ”ל, מצאו בני המשפחה מכתב ששלח לשאול אל מרן הגר”ח קניבסקי זצ”ל בחודש חשוון תשנ”ד, שהיה בגיל כ”ח בלבד.

וכך כותב:

שאלתי מהגר”ח ק עיצה להינצל מהרהורי תורה במקומות המטונפין. וא”ל על אתר, הגמ’ במגילה שיבחה אמורא שלא הרהר, וגדולי התנאים לא ניצלו מזה, ועיין זבחים קג’ ב’. ואמר, שזה קשה מאוד, וחייך, ועשה בידו תנועה כאומר שזה דבר קשה.

תורת הנסתר

רבנו זצ”ל היה בקי גדול בתורת הנסתר. היה מוסר שיעורים בספר ‘אוצרות חיים’, וכן בספר

‘וכל זה כדי ללמדנו, עד כמה מוטל על האדם שתמיד נפשו תשתוקק לרוחניות, עוד תורה ועוד מצוות, שזה דבר שמותר לאדם ומצווה על האדם, ואין סוף להשגות ועליה רוחנית. כי אם ישתוקק לגשמיות כסף שלטון כבוד ותאוות, הוא לא ימצא מרגוע לנפשו לעולם, וכל מה ששיג, ירצה עוד ועוד, ויהיה אדם אומלל’.

וראה עוד במעין גנים (שמות ח"ה עמ' עח')
שכתב:

‘כי באמת מוטל על האדם להתעלות ברוחניות כל ימי חייו. אך בדרך כלל אדם מתעלה בכמות ולא באיכות. כלומר אם למד עד עתה כך וכך מסכתות, הוא לומד עוד מסכתות. וכדומה לזה בתפילה, הוא מתפלל כל יום, ומקיים מצוות נוספות בכל יום. זה נקרא שהוא התעלה בכמות.

אבל עליה באיכות הוא ענין אחר לגמרי. אם למד עד עתה תורה בדרגה מסוימת ברוחניות, עתה הוא עולה בדרגתו. כגון שמחליט ללמוד בטהרת הגוף, או בטהרת הנפש, לעשות תשובה קודם הלימוד כדי שהלימוד יהיה יותר באיכות. וכן משתדל להדבק בהש"ת ע"י לימוד התורה שלומד. וכן בתפילה, מקדים לבא לתפילה, ומשקיע יותר בכוונת התפילה. וכן בקיום המצוות, אינו מקיים כמצוות אנשים מלומדה, אלא משקיע בכוונת המצוות. וכל חייו מתעלים באיכות, ע"י קירבת ה' עצומה שבוערת בקרבו’.

וכן כותב עוד במעין גנים (במדבר ח"ד עמ' כד'):
‘עבדי ה' האמיתיים, כל שאיפותיהם הוא

‘והיסוד הגדול שצריך לדעת, שבכל מצב שנמצא בו, לא יגביל אדם את שאיפותיו גם כשאנו יכול רח"ל להתקדם ברוחניות ימים ושנים, עליו לשאוף תמיד מתי אגיע לכל דרגה רוחנית שקיימת, ולא יפסיק להשתוקק להתעלות רוחנית, כי עצם השאיפה לרוחניות פועלת דברים גדולים בשמים ועושה רושם טוב על נשמתו, ונותנת כח בילדיו אחריו שהם יזכו לאותם שאיפות ששאף בחייו’.

ומסיים שם את המאמר
הנפלא, בתפילה לה’:

‘יעזרינו השי"ת לזכות לעליה רוחנית תמידית כל ימי חייו, לחיות חיים של חשבון הנפש וביקורת על מעשינו, שע"ז נזכה תמיד לעלות עוד ועוד ברוחניות, ומטרת כל ימי חייו יהיה לחיות חיים של שלימות בעליה רוחנית אמיתית’.

וכן כותב עוד במעין גנים
בראשית (ח"ב עמ' קה'):

‘וזה יסוד נפלא מאד לא להפסיק לשאוף ולהשתוקק לשלימות, כי זה מה שגורם שלימות

בפועל בכל יום שאדם עדין לא הגיע לשלימות. כל זמן שאדם חי אסור לו להפסיק להשתוקק להגיע לכל דרגה רוחנית ששייך להשיג. ואין לו לאדם להגביל את עצמו ולומר לדרגה זו ודאי לא אגיע, א"כ למה לי לשאוף אליה, אלא יש ענין בשאיפות לרוחניות גם אם לא יגיע אליהם, כי הם משפיעים בפועל על שלימות הרוחנית, יעזרינו השי"ת תמיד לשאוף ולהשתוקק לקרבת השם’.

וכן רואים כן ממש"כ במעין גנים (שמות ח"ה עמ' קנז'):

הקב"ה ברחמיו העצומים יעזור ויסייע לכל אחד מישראל לזכות לקנות את כל יסודות האמונה, וכל עניני הרוחניות. כדי שנהיה יציבים וחזקים ברוחניות, ולמלא את תפקידנו בעולם בשלימות'.

וראה עוד במש"כ במעין גנים (במדבר ח"א סוף פרשת מסעי עמ' קסט):

'ללמדנו שאחר כל מצוות התורה שאדם חייב בהם, יש ענין נוסף שאדם ישתוקק לעניני קדושה אף אם אינו מחוייב, ועל האדם לגלות לפני השי"ת את תשוקתו ולסדר לפני השי"ת את שאיפותיו, אף אם אינו יכול להשיגם או לקיימם, כי נעשה מזה דברים גדולים מאוד. ה' יעזרנו לשאוף ולהשתוקק תמיד לעניני רוחניות'.

סיפר חתנו הרה"ג ר"ש שליט"א:

היה אומר שמי שיקרא בכל יום שבע דפי גמרא, אפילו ברמה של קריאה גרידא עם קצת שימת לב - לנסות להבין, אחרי שנה יסיים ש"ס, בשנה השנייה יתחיל להבין ואחר כך יהיו לו ידיעות בכל הש"ס. והיה מוסיף שאנשים לא מאמינים לו אבל זה כתוב בגמ' ע"ז י"ט. "לעולם ליגרים איניש והדר ליסבר, ואע"ג דלא ידע מאי קאמר".

היה מעודד את תלמידיו ושומעי לקחו לפרוץ קדימה, "לכבוש" עוד ועוד שטחים בידיעת התורה, בלי תירוצים והתחמקויות של "לא מתאים לי" "אלו סוגיות קשות וסבוכות". "סדר קדשים קשה - למי שלא למד אותו... מי שעמל ולומד באופן רציני - הדברים ברורים ומאירים לו". צאו לדרך, תתאמצו, תנסו ותצליחו.

בעיקר היה ממריץ את תלמידיו להתחיל "לכבוש שטחים" בגיל מוקדם ככל האפשר. כל יום נחשב "מוקדם" ביחס למחרתו. ככל שהאדם מקדים את ה"כיבוש" הראשוני, כך ייקל עליו אחר כך "לבסס את אחיזתו ושליטתו"

להשלים את עצמם מה שיותר ברוחניות. בכל מחלוקת בהלכה, הם ישתדלו תמיד להחמיר לפי כל השיטות. אמנם לא תמיד זה אפשרי, אבל בכל זאת זהו השאיפה שלהם. ואם הם יכולים בקלות להחמיר, הם יחמירו'.

וראו להביא כאן את מש"כ במעין גנים (שמות ח"ג עמ' עז) כיצד לעבוד על ענין זה:

'אין שום דבר ברוחניות שלא מצריך השקעה. מי שלא משקיע על רוחניות עד שנעשה אומן באותו פרט, כל מעשיו הם בגדר תפישה, לא בגדר קנין עצמי, ולכן אין לזה קיום אמיתי, ולכן מיד אח"כ הוא יכול לעשות הפוך.

ויתכן גם שאדם יתפלל כל משך ימי חייו עשרות עשרות שנים, וכל תפילתו היא בגדר תפישה, ולא בגדר אומנות. כדי לקבל יציבות באיזה דבר, צריך השקעה באותו נושא.

כל תחום רוחני דורש השקעה. ובפרט ביסודי האמונה. ללא השקעה שאדם לא יצפה מעצמו להצליח לעמוד בנסיון.

איך משקיעים ברוחניות, לומדים הרבה על הנושא הזה, חושבים על זה כל זמן פנוי. אם נופלים, קמים וחושבים מה לעשות כדי לא ליפול שוב. מתפללים להשי"ת על הצלחה, נותנים צדקה כדי להצליח. מבקשים ברכות מצדיקים.

כשאדם הולך ברחוב ויש לו זמן פנוי, יחשוב על יסודות האמונה ועל הקב"ה. ויסתכל על העולם מתוך מבט של אמונה, על הדומם על הצומח על החי וגם על האדם עצמו. מי מחיה את כולם, כמה חכמה אלוקית מושקע בכל פרט בבריאה. מה מטרת הבריאה, כאשר כל דבר בבריאה כלה ונגמר לבסוף. מה מטרת חיי האדם בעולם הזה. ואם המטרה לעבוד את השי"ת, האם אני עושה את זה בכל רגע בחיים, או שאני מגביל את זה רק לזמן שאני נמצא בבית הכנסת.

בשטח הזה.

הידיעות העצומות שלו, וגם ניכרים ידיעותיו בעוד ספרים שהוציא בעניינים אלו.

אין מה לעשות אם אדם רוצה להבין את חלקי התורה הוא צריך ללמוד ולעיין בזה, והכי טוב זה הכי מוקדם בחיים. ילד קטן שלומד מוקדם אז הוא מתחבר לתורה, ואם מאוחר אז יותר קשה.

אם אדם רוצה ללמוד תזריע מצורע, קדשים, איזה חלק שיהיה לא משנה מה היה, תשב תלמד מעכשיו, תלמד טוב, תבין את זה, תתייגע על זה, ואז הדברים יזרמו לכל החיים. אבל אם אדם מגביל את עצמו את זה אני לא יודע את זה אני לא לומד, אתה מגביל את עצמך - אז אין מה לעשות. תשאלו אם כן מה זה גירסא דינקותא, אז הגר"ח זצוק"ל אמר שכל יום נקרא צעיר לגבי מחר.

אדם יאמר: אני לא מבין בתזריע מצורע, אז אם עכשיו לא תבין, ושנה הבאה לא תבין, אז חלקי התורה האלו יהיו סתומים לך על החיים. ומה יהיה. אמר לי אברך אחד ש"חשב" שכשגדלים יודעים הכל, והוא לומד עם הבן שלו והוא רואה שהוא לא יודע. זה לא עובד ככה. צריכים לעמול ולהתייגע, ומגיל הכי צעיר. ולכן גם עם הילדים הקטנים להתחיל ללמוד מגיל צעיר משניות, ללמד אותם את המושגים מה זה תרומה, מה זה מעשר, מעשר שני, מה זה קדשים, מה זה טהרות. כל דבר שנכנס בגיל צעיר המוח מקבל את זה וזה נהיה קל, אחר כך כבר אדם יכול לזרום עם המושגים האלו.

זה היסוד של הדברים שהיה חשוב לי להעביר היום, שאין חלק בתורה שהוא נמנע מהאדם, יש חלק שהוא לא למד אותו. שמעתי בשם החזון איש שאמר שגם ילד קטן יכול ללמוד עירובין ונידה ויכול להבין, השאלה מי יסביר לו. אז גם בכל חלקי התורה, וגם בחכמת הקבלה, העיקר ללמוד צעיר, אחרי החתונה בקדושה ובטהרה צריך להתחיל ללמוד, ולא לפחד.

לענין זה, ראוי מאוד להעתיק את דבריו שדיבר - באופן יוצא מן הכלל - בהתחלת השיעור האחרון שמסר בספר "דעת אלוקים", בסוף חודש ניסן תשפ"ג - שבוע לפני תחילת הטיפולים. לכולם היה ברור שצריך רחמי שמים שיחזור בריא מהטיפולים אולי בעוד חצי שנה או שנה, ושלפחות בינתיים זה השיעור האחרון.

בתחילת השיעור דיבר דברים שלא התאים לו לדבר במסגרת השיעור הזה, מאחר ותמיד היה מתחיל מיד ללמוד בספר בלי שום תוספות. והרי זה כצוואה בענין זה, לכן אעתיק חלק קטן מן הדברים שאמר, כלשונם:

'היה חשוב לי פה להעביר את המסר הברור, ביחס לחכמה הזאת וביחס לכל חלקי התורה. מתוך התבוננות רואים, שאין תחום בתורה שהוא מופקע מהאדם, ואין תחום בתורה שהוא לא מופקע מהאדם. השאלה היא אם הוא למד את זה כשהוא היה צעיר.

יש אנשים שמדברים איתם על סדר קדשים הם אומרים אני לא יודע זה קשה. מה קשה בתורה? אם אתה יודע - שום דבר לא קשה, ואם אתה לא יודע - הכל קשה. קשה בגלל שהוא לא למד, לא התייגע, אז הכל קשה לו.

להשערתי, מי שלא למד חומש ויקרא היטב לא יכול להבין סדר קדשים, אותו דבר תזריע מצורע. ככה גם כל תחום שהוא מעורפל. הכלל הוא: תלמד - תדע.

הג"ר בערל וינטרוב בא להגר"ח קנייבסקי זצוק"ל כשהיה בחור ואמר לו יש חלק בתורה שאני לא יודע אם תצליח להסתדר איתו - החשבונות של התקופות והמזלות. רבי חיים שמע את זה והחליט שהוא לא מסכים לוותר על החלק הזה, ישב ולמד והיה לאחד הבקיאים בנושא הזה, והוציא את ספר שקל הקודש העוסק בעניינים אלו שם רואים את

דב גרונר בראשות מזכה הרבים הגאון ר' בועז שלום שליט"א) היה מוסר כל יום ב' שיעורים בשעות הבוקר והצהריים. השיעור הראשון היה בדרך כלל לפי ספר מסוים על הסדר, ושיחה על פרשת השבוע. ולפני המועדים שיחה על המועדים בהלכה והנהגה.

השיעור השני, היה בספרי מוסר על הסדר, כגון שערי תשובה, שבט מוסר, אמונה ובטחון לחזו"א וכו'.

כל יום היה מוסר בערב במשך שנים רבות שיעור בביהכ"נ 'עטרת ברוך' (רח' שבזי ב"ב, שהוקם ע"י הגה"צ ר' יוסף טולידנו זצוק"ל בנו של ראב"ד מקנס הגאון הצדיק ר' רפאל ברוך טולידנו זצוק"ל), בנושאים משתנים, ירושלמי, מדרשים, הלכות לפי הזמן, וכו'.

בימי ראשון בלילה, ובמוצש"ק, {ופעמים אף ביום שלישי} במשך שנים רבות, היה מוסר שיעור בחלק הנסתר של התורה בביהכ"נ 'עטרת ברוך'. על סדר הספר 'אוצרות חיים' למהרח"ו. ועל סדר הספר 'דעת אלוקים' להגה"צ רבי שלום אולמן זצוק"ל.

בכל יום שישי במשך שנים רבות, היה מוסר שיעור בכולל 'נקודת ציון', שיעורים על המדרשים, על הספרא, על הספרי, על השאלות, וכו', וכן מאמר על הפרשה.

בלילי שבת במשך תקופה של כמה שנים, היה מוסר שיעור בביהכ"נ 'עטרת ברוך'.

נמצא שבשבוע היה מוסר כ- עשרים שיעורים בשבוע.

במערכת 'קול הלשון', נמצאים רוב שיעוריו, ושם יש יותר מ- 8000 שיעורים בכל מקצועות התורה.

ואלו הן:

שיעורים על כל פרשיות התורה והמועדים.

כל התורה כולה פתוחה בפני כל אחד, אבל בתנאי שיקבל על עצמו עול תורה בגיל צעיר, "טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו - עול תורה". "ועבדך ירא את השם מנעוריו", כשזה מנעוריו יש מעלה בזה'.

נאים הדברים למי שאמרם.

חובות ההספקים

מלבד מה שרבינו זצ"ל היה מוסר כעשרים שיעורים במשך השבוע בכל מקצועות התורה, על כל אלו היו לו כ"ד לימודים קבועים בכל חלקי התורה, להם היה קורה "חובות".

ואלו הן:

חק לישראל. רמב"ם. שניים מקרא ואחד תרגום. דף היומי. נ"ך. עין יעקב. זוה"ק. תיקון"ז. משניות. חפץ חיים. ספרי הרמח"ל (ב' לימודים ביום). תוספתא. ירושלמי. מדרשים (י' לימודים במדרשים שונים).

יש מחברות מלאות שבו היה כותב את ההספקים, והיה מסמן כל יום את ההספק שלמד, וכן היה מציין את הסייגים שיש לו לעשות.

אין חורים בטבלאות, הכל מלא, כל יום, כל השנה, כולל ימי חתונות של הילדים וכו'. היה משלים את ההספקים עוד באותו היום, על חשבון האכילה והשינה.

(ראה צילום בסוף הקונטרס).

שיעורים

שיעוריו של רבינו זצ"ל היו לשם דבר. מתק שפתיים. שפה קולחת. דיבור רהוט ובורור. משיב דברים נכוחים.

היה מוסר כל יום כמה שיעורים במקצועות התורה, ואלו הן:

במדרשיית 'בית אליהו' (פרדס כ"ץ ב"ב רח'

ספר זה מלא וגדוש בחידושים ופרפראות ציונים והערות על כל פרשה ופרשה. והכל בטוב טעם ודעת.

רק נציין דבר אחד שבו רואים את גודל בקיאותו בתורה בגיל כה צעיר, והוא במש"כ בשלמי שמחה פרשת תולדות אות מ"ח על הפסוק 'אם יעקב ועשו' (כח', ה'). שכתב רש"י על הפסוק הזה 'איני יודע מה מלמדינו'.

והוסיף הרב זצ"ל כך:

'הנה הגרעק"א בגליון הש"ס ברכות (כ"ה ע"ב) כתב לציין כל המקומות שכתב רש"י בפירושו לש"ס שלא ידע לפרש, כדי להראות בזה גודל מידת הענוה של מאור עיני הגולה רש"י הקדוש.

ואמינא לרשום כאן בעה"י את המקומות שכתב רש"י שלא ידע לפרש בתורה ונ"ך, למען תהיה המלאכה שלימה. (ובמקום שכתבנו עיי"ש, הכוונה שאף שרש"י כתב שלא ידע לפרש מ"מ אח"כ מפרש קצת) וזה החלי בעה"י.

א. בראשית כ"ח ה' ד"ה א. ב. בראשית ל' י"א ד"ה בא עיי"ש. ג. בראשית ל"ה י"ג ד"ה במקום. ד. בראשית מ"ג י"א ד"ה בטנים עיי"ש. ה. שמות כ"ב כ"ח ד"ה ודמעך. ו. שמות כ"ד י"ג ד"ה ויקם עיי"ש. ז. שמות כ"ה כ"א ד"ה ואל הארון עיי"ש. ח. שמות כ"ה כ"ט סוד"ה ומנקיותיו. ט. שמות כ"ו כ"ד ד"ה אל הטבעת. י. שמות כ"ז י' ד"ה וחשוקיהם. י"א. שמות כ"ז י"ט ד"ה יתדות, עיי"ש. י"ב. שמות כ"ח ד' ד"ה ואפוד, עיי"ש. י"ג ויקרא ח' י"א ד"ה ויז. י"ד. ויקרא י"ג ד' ד"ה ועמוק. ט"ו. ויקרא י"ד ד"ה תנוך. ט"ז. ויקרא י"ט כ' ד"ה נחרפת. י"ז. ויקרא כ"ז ג' ד"ה ערכך. י"ח. במדבר כ"א י"א ד"ה בעיי. י"ט. במדבר כ"ו י"ג ד"ה לזרח. כ'. במדבר כ"ו ט"ז ד"ה לאזני. כ"א. דברים ל"ג כ"ד ד"ה ברוך. כ"ב. יהושע י"ח ט"ו ד"ה ויצא. כ"ג. שמואל ב' י"ז כ' ד"ה מיכל עיי"ש. כ"ד. שמואל ב' כ' י"ד ד"ה וכל. כ"ה. שמואל ב' כ"ד א' ד"ה ויסף. כ"ו. מלכים א' ו' ט' ד"ה גבים עיי"ש. כ"ז. מלכים א' ו' כ' ד"ה ויצף. כ"ח.

שיעורים בירושלמי - ברכות, פאה, תענית, מגילה, ר"ה, יומא, סוכה, שקלים.

שיעורים על כל סדרי העין יעקב.

שיעורים על הרמב"ם - על כל סדר ספר המצוות, וכן על ספר המדע.

שיעורים במדרשים ועוד - מכילתא, ספרי, מדרש תנחומא, תנא דבי אליהו רבה, תנא דבי אליהו זוטא, מדרש רבה, אבות דרבי נתן, מסכת כלה, מסכת דרך ארץ רבה, מסכת דרך ארץ זוטא.

שיעורים בקבלה - בספר אוצרות חיים למהר"ן. בספר דעת אלוקים להגה"צ רבי שלום אולמן זצוק"ל.

שיעורים בספרי מוסר - שערי תשובה, תומר דבורה, מסילת ישרים, אמונה ובטחון להחזו"א, איגרת הגר"א, איגרת המוסר, איגרת הרמב"ן, חובות הלבבות, פרקי אבות, שבט מוסר, נפש החיים, מדרגת האדם, ספר הישר לר"ת, י"ח פרקים להרמב"ם, חפץ חיים.

ויש עוד אלפי שיעורים שהיה מוסר לפני שהתחילו תלמידיו להכניס למערכת קול הלשון את שיעוריו, שלא הוקלטו, או שנמצאים בסרטי הקלטה שלא הוכנסו עדיין למערכת.

הספרים

רבינו זצ"ל חיבר למעלה מחמישים ספרים, בכל מקצועות התורה. בהם על ענינים שמעטים עסקו בהם, וכדלקמן.

ספרי מלאים בדעת חכמה ומוסר, חידושים נפלאים, ידע בכל מחכמי התורה, שפה רהוטה, חידושים ברורים, השוים לכל נפש.

שְׁלִמָּה מִשְׁנָה - תשנ"ה

ספרו הראשון 'שלמי שמחה' עה"ת, הוציא בשנת תשנ"ה שהיה רק בגיל כ"ט.

שִׁמְן לַמָּאֹר – תִּשְׁנִי"ט

את ספרו השני 'שמן למאור' ג"כ חידושים על התורה, הוציא בשנת תשנ"ט. והוא בזמן זה בגיל ל"ג שנים.

חיבור זה מחיל תתס"ג עמודים, מלאים וגדושים בחידושים נפלאים על התורה, הבלולים מכל חלקי התורה, כפי שיראה המעיין.

נציין דבר אחד מספרו שמן למאור שבו רואים את גדלותו בתורה. בפרשת עקב אות י"א מביע את צערו על אשר מצטטים בפי כל מאמר חז"ל 'אורייתא וקודשא בריך הוא וישראל חד הוא', ומייחסים מאמר זה להזוה"ק, וכתב על זה כך:

'ולא מצאתי עוד בשום מקום בכל הזוה"ק וזו"ח ותיקוני' ותיקוני זו"ח לשון זה. והגם שבהרבה ספרי קדושי עליון הביאו דברים אלו, ובחלקם הביאו זה משמיה דהזוה"ק, אבל למעשה לא מצאתי מאמר זה. והיודע איה מקום משכנו של מאמר חז"ל זה, ימחול להודיעני כדי להעמידני בקרן אורה'.

והדברים מבהילים על כל רעיון, בגיל ל"ג, לומר שלא מצא מאמר חז"ל זה בכל הזוהר ותיקוני הזוהר, ובכל הזוהר חדש ותיקוני זוהר חדש.

כלומר שעד גיל זה למד את כל הזוהר וזוהר חדש ותיקוניו, וידע לומר שלא מצא מאמר זה. (ומיותר לציין שלא היה לו מחשב, ולא ערך חיפוש באתרי המחשב. מה גם שבזמן זה לא היה דבר זה כלל).

שְׁלִימָה חֲגִיגָה – תִּשְׁש"ט

ספרו השלישי הוא הספר 'שלמי חגיגה' ב' חלקים על דפיה הראשונים של מסכת חגיגה, במופיעים כ- 1200 עמודים גדולים וצפופים, חידושים עד דף י"א ע"ב שבמסכת, על כל דיבור בגמ' ברש"י ואמר שעל התוס' צריך חיבור גדול בנפרד. והכל בעיון ובבקיאות עצומה, כפי שיראה המעיין.

מלכים א' ז' ה' סוד"ה ומול. כ"ט. מלכים א' י' י"ד ד"ה שש מאות. ל. מלכים ב' י"א ח' ד"ה והבא עיי"ש. ל"א. מלכים ב' כ"ג י"א ד"ה אשר. ל"ב. ישעיה י"ג כ"א ד"ה אוחים. ל"ג. ישעיה כ"ג ט"ו ד"ה כימי. ל"ד. ירמיה ל"ב י"ב ד"ה לעיני, עיי"ש. ל"ה. ירמיה ל"ח י"ד ד"ה מבוא, עיי"ש. ל"ו. ירמיה נ"ב י"ט ד"ה ואת הספים עיי"ש. ל"ז. ירמיה נ"ב כ' ד"ה אשר תחת המכונות עיי"ש. ל"ח. יחזקאל י"ג י"ח ד"ה ועושות עיי"ש. ל"ט. יחזקאל כ"ז י"ז ד"ה בחטי, עיי"ש. מ. יחזקאל מ"א ט"ו סוד"ה וההיכל, עיי"ש. מ"א. יחזקאל מ"ב ג' ד"ה אתיק (ועיי"ש עוד בסוף פירושו לפסוק זה שכתב שוב כן). מ"ב יחזקאל מ"ב ו' ד"ה כי משולשות. מ"ג. יחזקאל מ"ב ט' ד"ה ומתחת ועיי"ש. מ"ד. יחזקאל מ"ג י"א ד"ה וכל צורותיו. מ"ה. יחזקאל מ"ה כ"ד ד"ה ומנחה ועיי"ש. מ"ו. שם ד"ה הין לאיפה, ועיי"ש. מ"ז. יחזקאל מ"ו ד' ד"ה ביום השבת, ועיי"ש. מ"ח. יואל ד' י"א ד"ה שמה. מ"ט. מיכה ה' ד' ד"ה והקימונו נ. נחום ב' ד' ד"ה באש עיי"ש. נ"א. זכריה א' ח' ד"ה שרוקים. נ"ב. זכריה ג' ט' ד"ה ביום אחד, (ועיי"ש בתוס'). נ"ג. זכריה ו' ג' ד"ה אמוצים. נ"ד. זכריה י"א י"ב ד"ה וישקלו עיי"ש. נ"ה. תהלים ס' ח' ד"ה ועמק סוכות, עיי"ש. נ"ו. תהלים פ"ג י"א ד"ה נשמדו. נ"ז. משליה' י"ט ד"ה תשגה. נ"ח. משלי ל' ל"א ד"ה זרזיר. נ"ט. שם ד"ה ומלך. ס. שיר השירים א' י"ז ד"ה רהיטנו. ס"א. דניאל י' ב' ד"ה שלשה. ס"ב. דה"י א' ב' ד' ד"ה ותמר. ס"ג. דה"י ב' כ"ג י"ד ד"ה השדרות.

תִּיקוּנֵי זוֹהַר – תִּשְׁנִי"ז

בשנת תשנ"ו הוציא לאור את 'תיקוני זהר חדש', שבאותו זמן לא היה קיים כלל בכל המהדורות של הזהר. והיה מחלק בחינם לכל המעוניין, כי אמר שכיון שהוא לא קיים, יוצא שאנשים לא מגיעים לחלק זה כלל.

הוציאו לאור כשהיה בגיל מ"ג.

אחרת ממה שכתוב.

מוֹעֵץ גָּנִים – תשס"ט

בחודש סיון תשס"ט הוציא לאור את ספרו הרביעי על התורה, 'מעין גנים' ובו שיחות ומאמרים על פרשיות השבוע שהיה מוסר בבתי המדרש השונים.

שיחות אלו ביאר ענינים עמוקים בפרד"ס התורה בטוב טעם ודעת. ותוך כדי בלל השקפה טהורה והכוונה נכונה, לחיות על פי התורה.

מספר זה הוציא כ"ג חלקים, כל תקופה במשך השנה, עד שהאחרון שבהם יצא לאחר פטירתו ע"י בני המשפחה שליט"א.

כַּפַּל לַשּׁוֹן – תשע"ה

ספרו החמישי הוא הספר 'כפל לשון' המבאר כל כפילות לשונות שבתורה, בטוב טעם ודעת, עם ביאורים ע"פ כל פרד"ס התורה. ספר זה הוציאו שהיה בגיל מ"ט.

דְּקֻדְקֵי תוֹרָה – תשע"ז

כשהיה בגיל נ"א הוציא לאור את ספרו השישי הייחודי 'דקדוקי תורה', ובו מבאר כל 'את' שבתורה מה בא לרבות. וכן מבאר את כל 'גם' שבתורה מה בא לרבות. וכן את כל 'אך' שבתורה מה בא למעט. וכן את כל ה'רק' שבתורה מה בא למעט.

בספר זה ניכר רב כוחו בידעית התורה בדקדוקיה, ומבאר את דברים אלו בטוב טעם ודעת ע"פ כל פרד"ס התורה.

קָרִי וּכְתִיב – תשע"ט

בגיל נ"ג הוציא את ספרו השביעי והוא 'קרי וכתב', והוא מסדרת דקדוקי תורה. ובו מבאר על כל כתיב בתורה שקוראים אותו בצורה

אוֹתִיּוֹת וּנְקֻדּוֹת – תש"פ

בגיל נ"ד הוציא את ספרו השמיני 'אותיות ונקודות' והוא מסדרת דקדוקי תורה. ובו מבאר את כל אות שבתורה שכתובה באות גדולה או קטנה, או שיש דגש מיוחד על אות מסוימת, והכל בטוב טעם ודעת בבקיאות ועיון כאחד, ע"פ כל פרד"ס התורה.

הַסְפָּרִים שֶׁבַכַּת"י

תוך כדי השנים האלו, כתב רבנו זצ"ל עוד הרבה ספרים שנשארו בכת"י, שלא זכה להוציאם כי נטרפה השעה. ואלו הן:

חידושים על כל פרשיות התורה.

חידושים על כל הנ"ך.

חידושים על הש"ס ומשניות זרעים וטהרות, י"ג חלקים.

חידושים על מסכת 'כלה רבתי', ו' חלקים.

ביאור קצר וארוך על 'פתח אליהו', ע"פ הקבלה.

הארות וחידושים על ספר 'עץ חיים' למהרצ"ו.

ביאור על 'המכילתא'.

ביאור על 'פרק שירה'.

ביאור על 'צוואת רבי אליעזר הגדול'.

חידושים על מסכת 'אבות'.

הארות על ספר 'חפץ חיים'.

קונטרס 'טוב עין', ציונים לכל הרש"י על התורה.

תשובות בהלכה.

ספר שואל כענין - שו"ת על כל התורה.

קונטרס 'מדה כנגד מדה'.

קונטרס 'שמירת העינים'.

'חסרות ויתרות'.

קונטרס 'לא תשנא את אחיך בלבבך'.

'אלה הדברים'.

חידושים על הרמב"ם.

'רמזי אותיות'.

שו"ת מהגר"ח קניבסקי זצ"ל.

'אות לטובה'.

קונטרס 'מקומות שגרו בהם תנאים ואמוראים'.

'זה הדבר'.

קונטרס 'שיעורי מידות'.

'סמוכין מן התורה'.

'תוספת נון'.

כת"י מסדרת דקדוקי תורה

מסדרת דקדוקי תורה שהוציא לאור, הרוב נשאר בכת"י שלא הספיקם להוציא לאור, ואלו הן:

'פתח התיבה'.

'כל לרבות'.

הוספות על 'אך למעט', ו'רק למעט'.

קונטרס 'משמעות דורשין'.

הוספות על הספר 'אותיות ונקודות'.

הוספות על הספר 'קרי וכתב', ונוסף קונטרס 'הוא והיא'.

אשרינו שזכינו, שאף שהסתלק מאיתנו בחטף בגיל כה צעיר, אך השאיר לנו ברכה מרובה אחריו, את ספריו ושיעוריו הנפלאים.

הוספות לספר 'כפל לשון'.

על העבודה

עבד ה' אמיני

כל מה שציוונו, ללא יוצא מן הכלל.

הגמ' במגילה דף ב' ע"א אומרת 'איזו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה'.

ורק כך נעשים לאדם גדול, ע"י שעושה את רצון ה' באמת, אפילו שהגוף מושך ללמטה, מ"מ עבודת האדם להיות עבד ה', ולהשליט את השכל על הרגש.

עבודת ה' כפשוטו, להיות עבד ה', ניכר על האדם בזמן תפילתו. וכן מכל תהלוכות חייו, ניכר אם מעשיו הם כעבד לרבו, או לא.

וראה בזה דברים נפלאים שכתב (מעין גנים, דברים ח"א עמ' קנה - קס'), ששם מתבאר איך הוא צמח וגדל, וכך כותב:

על רבינו זצ"ל ניתן לומר שהיה 'עבד ה' אמיני בכל מאודו ונפשו'.

'ידוע שהשי"ת ברא את האדם מגוף ונשמה. הגוף הוא חומרי ומושך את האדם לגשמיות, והנשמה היא רוחנית חלק אלוה ממעל מושכת את האדם לעניני רוחניות, תורה ויראת שמים, ותמיד יש מלחמה אצל האדם מי יצא, האם

כל חייו הסתובבו סביב ציר אחד לעשות רצון אבינו שבשמיים. לחיות על פי רצון ה', ללא הנחות, ללא הפסקים, לקיים את כל רצון ה', כי אנו עבדיו, והוא אדוננו, ואנחנו מקיימים את

הגוף או הנשמה.

וכשאדם זוכה להגביר את חלק הנשמה על הגוף פעם אחר פעם, עי"ז הגוף נכנע ואור הנשמה מאירה גם על הגוף, ועי"ז כל השקפת חייו נעשה שונה משאר בני אדם, עד שמרגיש אחרת, חושב אחרת, ומדבר אחרת משאר בני אדם הגשמיים, עד שלפעמים אינו מסוגל להבין איך בני אדם גשמיים מסוגלים לדבר, או להבין מה שהם חושבים, כי הוא רחוק מאוד ממהלך מחשבתם.

ועלינו להביע את שאיפותינו לפני השי"ת בתפילתנו, ומה צריך להיות שאיפתנו? להיות אדם רוחני. להיות מציאות אחרת. להבין שאדם רוחני הוא לא תוספת על אדם גשמי, אלא מציאות אחרת לגמרי, ולזה לשאוף, להפך לאדם חדש, מציאות אחרת לגמרי.

והדרך איך ניתן להגיע לזה, הוא ע"י עבודה תמידית, כל פעולה שמגבירה את כח הנשמה על הגוף, מנתקת את האדם מעט מן הגשמיות ומקרבת אותו לרוחניות, כל מאמץ לרוחניות, כל התרחקות מגשמיות, כל כבישת היצר מתאוות מרוממת את האדם להיות יותר רוחני, ולאט לאט אדם זה נהפך להיות יותר רוחני, וממילא מרגיש וחושב ומבין ורואה דברים אחרים, אך למעשה זו עבודה איטית, של יום יום ושעה שעה.

וכמו כן להיפך, כל התקרבות מיותרת לגשמיות, כל כניעה ליצה"ר והבליו, גורמת לאדם להיות יותר גשמי, ואדם גשמי זה לא רק שהוא פחות רוחני אלא זו מציאות אחרת שמשפיעה על כל מהלך חייו, ועל כל השקפתו, הוא מתעניין בדברים אחרים, הוא לא רואה שום חיסרון באי ויותר לזולת, ועוד מפרש את הנהגת האדם הרוחני המתנהג בוותרנות כחולשה, וכדבר שלילי, הוא פועל בחייו רק למען טובתו האישית, וכל מה שאינו רואה תועלת לגשמיות אינו עוסק בזה, וכל עניני הרוחניות לא מענינים

אותו, אין לו רחמנות על אחרים, הוא מתנהג כמו חית טרף, ואינו חושב שיש חיסרון בזה, הוא עוד בטוח שהוא אדם מושלם, ושזה דרך החיים האמיתית, ויש לו עוד ראיות וסברות לדרך זה, וגם כשמראים לו את האמת, ושבתורה כתוב להיפך מהנהגתו, הוא מבטל הכל בהינף יד. זה הכל תוצאה מריבוי גשמיות.

ארוכה הדרך לשלימות, אבל העבודה צריכה להיות להתחיל ללכת בדרך הרוחנית, לשאוף אליה ולהתחיל לעשות פעולות, וככל שאדם מתקדם בזה כך נעשה מציאות אחרת.

יעזרנו השי"ת לשאוף לרוחניות ולעשות תמיד פעולות רוחניות, ולהיות אדם רוחני שזהו רצון ה' וזה האושר הגדול בעוה"ב ובעוה"ז.

במילים אלו מגלה לנו רבנו זצ"ל את דרך עבודתו בחייו הרוחניים, להבין שעבודת ה' אינה תוספת על אדם גשמי, אלא מציאות אחרת לגמרי, וככל שמגביר את הנשמה על הגוף כך נעשה יותר רוחני, וחי חיים אחרים. וזה עבודה כל יום וכל שעה.

כך התנהג. כך פעל. כך התקדם. כך התעלה בעבודת ה' ונעשה 'אדם גדול'. כי:

'להיות אדם רוחני שזהו רצון ה', זה האושר הגדול בעוה"ב ובעוה"ז'.

תפילה וברכות

תפילותיו וברכותיו של רבינו זצ"ל היו לשם דבר, כמונה מעות, וכמו שסיפר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

כל תפילותיו וברכותיו של אבא היו כמונה מעות ממש, כל מילה ברורה וחתוכה, שם ה' היה בכוונה, ובזמן שהוא בירך הרגישו לידו ממש יראת שמים, ובמיוחד כשהיה עולה לתורה היה מברך בכוונה גדולה ובהתרגשות, וכן כשעשה קידוש הייתה בבית אווירה קדושה

ר' שלמה אמר לי שעשרות שנים כבר אינו קורא עיתונים ולא שומע חדשות, ולא היה מבין איך אפשר לבטל כ"כ הרבה זמן על שטויות והבלים. והיה ממחיש זאת - שהרי אם תיקח עיתון של לפני שבוע או אפילו של אתמול, זה לא יעניין אף אחד וזורקים את זה לזבל, זאת אומרת שבקריאת עיתון אתה לוקח את הדבר הכי יקר שיש לאדם בעולם הזה ומתרגם אותו לזבל.

אבל אמר שכיון שנפש האדם צריכה קצת שחרור מידי פעם מהסדר הלימוד הקבוע, אז הוא "מפצה" את עצמו בקריאת המון סיפורי צדיקים. איזה מושגים של בן אדם שהכיר אמנם בצורך שלו באיזה פיצוי קטן, אבל במה הוא 'מפצה' את עצמו, עם סיפורי צדיקים.

טבילה במקוה

רבנו זצ"ל הקפיד ללכת כל יום לטבול במקוה מגיל צעיר ממש, וכמו שמספר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

אחד הדברים שאבא הקפיד עליהם במיוחד, היה טבילה במקוה, כל יום לפחות פעם אחד, וסיפרו עליו שמהבר מצוה שלו הוא לא הפסיד אף יום טבילה במקוה. העניין היותר גדול הוא שהוא לא גדל בסביבה שדיברו על זה, אלא הוא בעצמו התחזק לעשות את זה לבד.

כמה פעמים שמעתי מאבא שמי שטובל בכל יום במקוה הטהרה והקדושה של המקוה מנקה אותו, ואמנם בהתחלה לא מיד רואים את זה עליו, אבל במשך הזמן רואים עליו אור של טבילה, ואמר שהוא רואה בבירור על אנשים

מלאת יראת שמים ורצינות, וכולם היו עומדים בכובד ראש כשכל מילה של הקידוש יצאה מפיו הקדוש ברורה ולא דבוקה ולא חטופה. בברכת המוציא היה מקפיד מאוד להדגיש את ההפרדה בין "לחם" ל"מן הארץ", כדי שלא ידבקו הממים.

קדושה

קדושתו היתה נוראה להפליא, נביא סיפור הממחיש לנו את הזהירות שהיתה לו לשמור על קדושתו, וכפי שסיפר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

במוצאי שבת חתן שלי הגענו כולם לבית ומשום מה אבא התעכב ולא הגיע, לפתע אבא נכנס לבית לקח מגבת ואץ רץ ונעלם, לאחר זמן שב לבית רגוע ושמה, לשאלתנו מה קרה אמר אבא שהאחראי על המלצרים והמקום היה גוי, ובמוצ"ש כשהוא בא לשלם לו, הגוי לחץ את ידו, והוא לא רצה

להישאר עם הטומאה הזו של הגוי לכן הוא רץ מהר למקוה לטבול.

רבנו זצ"ל שמר על קדושתו והיה נזהר בכל דבר טומאה, ולא היה מסתכל בפני רשע, או בפני גוי, וכשהיה עולה בחדר המדרגות של הבנין לא היה נוגע במעקה כיון שהברזל מקבל טומאה אפילו שזה רק לענין אכילת תרומה ובזמן הזה אין אכילת תרומה, מ"מ היה נזהר בכל האזהרות שהזהירו חז"ל בעניני טומאה וטהרה.

כמו"כ לא היה קורא עיתונים כלל, ובענין זה סיפר בן דודו הרה"ג ר' יצחק אזולאס שליט"א:

אכילה בקדושה

רבינו זצ"ל, היה ממעט בתענוגות, ומה שהיה אוכל, היה אוכל בקדושה, תמיד היה ספר פתוח לפניו תוך כדי אכילה, או עט בידו, לכתובת חידושי תורה, וכפי שמספר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

מעולם לא זכור לי שראיתי את אבא אוכל ללא שהיה לפניו ספר כלשהו שקרא בו תוך כדי אכילתו, בד"כ היו אלו ספרי סיפורי צדיקים. חוץ משבת, שאז לא תמיד היה לו ספר לידו, וגם כשהיה, הוא לא היה על השולחן, אלא היה שם את הסטנדר לידו ועליו היה הספר או עלון, ובין לבין היה מעיין בו. בערב היה אוכל ומכין את השיעור תוך כדי אכיל.

ואמר לאחי שליט"א פעם, שמה שכתוב לא לאכול תוך כדי לימוד הוא כשאוכל תוך כדי לימודו, אני לומד תוך כדי אכילתי, זה הפוך.

באופן כללי היה אוכל מאוד בזהירות ובדרך ארץ. אף פעם לא אכל עם הידיים, תמיד היה משתמש בכלי אכילה, וידיו היו נקיות תמיד מתחילת הסעודה ועד סופה. ואם קרה והתלכלך מיד היה מנקה את ידיו.

שמירת הלשון

רבינו זצ"ל היה זהיר מאד בדיבורו, לא רגל על לשונו, לא דיבר לשון הרע על אף אדם, והכל יעידו בכך.

וכפי שסיפר חתנו הרה"ג ר"ש שליט"א:

פעם כשהתפרסם משהו על איזה אדם וכולם גינו אותו והוציאו אותו מחוץ למחנה, מאוד כאב לו ואמר שזו גישה חילונית שברגע שמגלים איזה גנות על מישהו גומרים אותו ואת משפחתו ופרנסתו לגמרי. ואמר שאם מישהו חושב אחרת שיבוא להתווכח איתי אבל שיידע לפני כן, אני למדתי למעלה מ-80 פעם חפץ חיים,

מי טובל ומי לא, מי שטובל הוא רואה עליו אור אחר לגמרי.

וכן שמעתי מאבא שאמר שמי שטובל בכל יום זוכה לילדים טובים, ובד"כ הילדים שלו יותר קדושים ונמשכים יותר לקדושה.

סיפר חתנו הרה"ג ר"ש שליט"א:

שבתקופה שהיה חולה בקורונה (שהיה חולה מאוד) אמר, שמה שהיה הכי קשה לו זה ההרגשה הקשה מכך שלא טבל.

שמירת העיניים

רבינו זצ"ל היה שומר את עיניו בצורה מפליאה. שהיה הולך בדרך, אינו היה הולך עם עיניו למטה, אלא עיניו ישרות, והוא הולך חדור מטרה, שקוע בשרעפיו. יכול אדם לעבור לידו לעשות לו שלום, ואינו שם לב, כאילו לא ראהו.

וכמו שמספר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

שמירת העיניים של אבא הייתה מוחלטת, עד כדי כך שכשהוא הלך ברחוב הרבה פעמים הוא לא היה רואה אותנו. וזכור לי כמה פעמים שהיינו הולכים על אמא ורואים את אבא ואפילו קוראים לו והוא לא היה עונה, ואמא הסבירה לנו שהוא שומר על העיניים ולכן הוא לא רואה אותנו.

במשך כחצי שנה שהוא היה מאושפז בבית החולים והאחיות היו נכנסות לחדרו תדיר ומטפלות בו, הוא העיד על עצמו "לא ראיתי אפילו אחת מהם!"

וכמה פעמים קרה שאחות התעניינה במצבו והוא היה משיב לה שהייתה כאן אחות שנתנה לי כדור או זריקה, והיא הייתה אומרת זו אני, מה אתה לא זוכר אותי? מיד היה רבינו מתנצל ומפייס אותה שהוא לא כל כך מרגיש טוב.

'ידוע שכל הצלחת האדם בכל מעשיו תלוי במה שעוצר ממרוצתו ומתבונן בעבר אם עשה כהוגן אם לאו, וזהו יסוד ההצלחה הן ברוחניות הן בגשמיות. כי כאשר נמצא בתוך מרוצת החיים הוא עסוק בעשייה ולא יכול אף פעם להבחין אם עושה כהוגן אם לאו.

וכן הצדיקים היו מייחדים לעצמם זמן במשך היום להתבונן על דרכיהם אם טובים הם, משום שכאשר האדם עסוק בעשייה אפי' במעשים טובים אין לו פנאי להתבונן ולראות אם הם נעשים כראוי, ומוכרחים לעצור מן העשייה כדי להתבונן.

וכן ראה בספרו שמן למאור (ח"ב עמ' רי):

'וצריך האדם שיהיה לו ב' הנהגות. א' בכל יום לבקר את מעשיו ולציין לעצמו את הטעון תיקון, ולהתוודות על חטאיו אבל זה יעשה בקצרה, ויניח את הדברים לסדרם ולתקנם באופן יסודי בסמוך לו שיוכל לבקרהם באופן יסודי. ב' צריך גם זמן בכל תקופה שצריך להתיישב בעצמו באופן יסודי לנקות עצמו מכל לכלוך וטינופת, ולחקור על מה שלא היה לו זמן לעיין בכל יום באופן מושלם ולראות את הטעון תיקון.

וכמו"כ ראה במעין גנים בראשית (ח"ד עמ' כה):

'לכן אם אדם רוצה וחפץ בעליה רוחנית אמיתית, הוא חייב לייחד לעצמו זמן לעשות חשבון הנפש, וחלק מחשבון הנפש צריך להיות לבדוק את עצמו מה הוא שוה באמת, הוא חייב להוכיח את עצמו, אם הוא רואה שהוא נמשך אחר יצרו ותאוותיו, ולומר לעצמו מה אני שוה באמת, ומה אני משקיע כדי להיות שוה, ומיד להמשיך עם מסקנא נכונה ואמיתית כדי שאהיה שוה ואעריך את עצמי עלי לשבור את תאוותי ומדותי הרעות, ורק אז ארגיש שמחה וספוק אמיתי.

וכעין זה כתב עוד במעין גנים (שם עמ' נז):

וכעת בעקבות הסיפור הזה עברתי שוב על כל החפץ חיים במיוחד כדי לראות אם אפשר למצוא היתר לזה, ולא מצאתי שום היתר.

סיפר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

אבא היה זהיר מאוד בלשונו, וכל דיבורו היה על פי ההלכה. הוא היה לומד בכל יום 'חפץ חיים' ולמרות שבחיינו הוא למד עשרות פעמים את הספר הזה. הוא אמר שמי שלא לומד בודאי נכשל בדיבורים אסורים, ואין סיכוי שלא ליפול בזה אם לא לומדים את ההלכות, ומי שלומד גם אם הוא נכשל לפחות הוא יודע שהוא נכשל, והוא לא משלה את עצמו שהוא בסדר. אבל מי שלא לומד יכול להמשיך לחשוב שהוא לא עשה שום דבר רע, והכל טוב איתו, ולכן הוא כמובן גם לא יעשה על זה תשובה.

תשובה

רבנו זצ"ל דיבר הרבה על ענין התשובה, שאדם יעשה תשובה כל יום, וכן שיעשה תשובה לפני הלימוד, ושיחשוב אפילו דקה אחת ביום על ענין התשובה.

וכמש"כ בצוואתו, על שאין רצונו להשליך על ילדיו ציונים רוחניים לאחר פטירתו לעילוי נשמתו:

'אבל אדם רגיל תמה אני מה הוא עשה בחייו למה לא למד בעצמו ולעילוי נשמתו את כל ששה סדרי משנה, ואם ירא מן הדין שיעשה תשובה באמת כל יום ולמה ישליך על ילדיו לעשות לעילוי נשמתו עם ציווי.

כך הוא חי. כל יום לא להשיח דעת מהתשובה.

וכן מתבאר מהרבה מקומות שכתב בספריו על ענין זה, וראוי להביא הדברים, כדי שילמדו כלל ישראל על ענין גדול זה:

ראה במש"כ בספרו שלמי שמחה (ח"א עמ' קכ):

וכן כותב עוד במעין גנים שמות (ח"ד עמ' קפג):

'צריך להיות ברור בנקודה הזו, אם אינך עוסק בחשבון הנפש, אתה ודאי טועה בכל מהלך חייך. אם אתה עוסק בחשבון הנפש ובפיקוח על מצבך, יש לקוות שאתה בדרך האמת. וה' יהיה בעזרינו לעלות הלאה והלאה במעלות הסולם של רבי פנחס בן יאיר, ולהגיע לשלימות נפשינו'.

וכן עוד במעין גנים (במדבר ח"ה עמ' קע'):

'אדם צריך כל ימי חייו לא להסיח דעת מהתשובה, ובכל הזדמנות שיש לו יעסוק בתשובה, ובכל פעם שמרגיש מעט התעוררות רוחנית, יעסוק בתשובה. ותשובה זהו אחד מהמתנות שמקבל אדם בעודו בחייו, כי לאחר מותו, לוקחים ממנו את המתנה הזו, לכן צריך לנצל את האפשרות הזו כמה שיותר'.

'ומה ששייך לבני אדם כמונו בדור שלנו הוא לכל הפחות להכשיר את עצמו כך, דקה אחת ביום להכין את עצמו ולשבת לפני הבורא יתברך בכבוד ובאימה, ולצייר לעצמו שהבורא יתברך בוחן את חיצוניותו ואת פנימיותו, ולהשתדל להכשיר את עצמו במשך דקה זו להיות רצוי לפני השי"ת בפנימיותו ובחיצוניותו, ולאט לאט ירחיב את הזמן עד שגם באכילתו ושינתו יוכל להרגיש שנמצא לפני השי"ת והוא רצוי לפניו. ואשרי מי שמשים עבודה זו על לבו, ואינו מעביר את ימי חייו מבלי לזכות לעבודה קדושה זו שהיא כל מעלת הצדיקים'.

וכן סיים בתפילה מאמר בספרו מעין גנים (ויקרא ח"א עמ' פג):

'יעזרינו השי"ת לנשמה טהורה, ולהרגיש כל נדנדוד של חטא אפילו קל שבקלים, ולהצטער על זה, ולהיות כל ימינו בתשובה שלימה, ולהיות רצויים לפניו יתברך'.

על גמילות חסדים

'ועתה יש לי להודיע לכל ידידי ואהובי נשמות ישראל היקרים לי מאוד, שהיות וסבלתי הרבה בחיי הן בידוע והן מה שלא ידוע, ולא מצאתי שום נוחם בצערי, אמרתי לרשום שורות אלו. אין אתי יודע מה יהיה עמי לאחר פטירתי אבל רצוני חזק להיות משען ומשענה לכל הסובלים ייסורים בין ברוחניות ובין בגשמיות, ואפילו למי שיחשוב שהוא הרשע הכי גדול וכו', ואקווה להיות לעזר לכל הסובלים ברוחניות וגשמיות. ממני הנפרד מכם באהבה עצומה רק בגוף וקשור עם כל נשמות ישראל בלי יוצא מן הכלל באהבת עולם. שלמה אסולין'.

וראה במש"כ (מעין גנים שמות ח"א עמ' קח') בענין של גמילות חסדים:

גִּזְמֵל חֶסֶד עִם הַבְּרִיּוֹת בְּגִזְפוֹ וּמִמִּזְנוֹ

כל רצונו של רבנו זצ"ל הוא לעזור לכל העולם, וכך אמר איהו גופיה (אב תשפ"ג), וכפי ששמע חתנו הרה"ג ר"ש שליט"א:

"יש לי המון עצות שהוצאתי מהתורה, עצות איך אפשר לחיות ע"פ התורה, ואני רוצה לעזור לכל העולם, שכולם יוכלו לקבל עצות, אני אייעץ להם ע"פ התורה, אני מרגיש שאני יכול לעזור לכל העולם, אבל אני לא יודע איך לעשות את זה, אולי יש לך רעיון איך אני יוכל לעזור לכולם".

ולא רק רצונו היה לעזור בחייו לכל העולם, אלא אף לאחר מותו זהו רצונו, וכפי שכתב בצוואה המרטיטה כך:

שכל מעשיו היו בסתר, היה מתפעל ומקשיב להם כאילו הוא לא יודע כלום, והם לא העלו על דעתם שהוא זה שפטר להם את הבעיה. ככה היה עם אנשים שלא קיבלו את הבנים שלהם לשיבה או הבנות לסמינר, וככה היה עם אנשים שהיו להם בעיות משפטיות או כלכליות, שבדרך "פלאית" עורך דין "מתנדב" לקחת את התיק שלהם ולסדר אותן. או שפתאום חובות שלהם נסגרים, והלוואות שהם לקחו נפרעו ע"י אלמוני.

לגודל רגישותו לזולת הוא היה מעורר אותנו הרבה פעמים להתייחס לכל אדם, אפילו (ובמיוחד) לאלו שנראה לנו שהם עושים את העבודה שלהם, ומה יש להודות להם על כך, והיה אומר: "אתה נמצא באירוע, יש מלצרים שמגישים את האוכל לשולחנות, מפנים את הלכלוך ומנקים, תדע שהם בני אדם, הם לא מכונות, גם להם מגיע יחס, תדבר איתם בצורה יפה ובכבוד, תחייך להם, אנשים רגילים להתייחס למלצר בזלזול, והרבה פעמים בבזיון, וזה נורא. אותו דבר צריך להתייחס למאבטח או שומר, אנשים מתעלמים מהם, כאילו הם לא קיימים, עוברים לידם כאילו הם אויר, ממשיכים הלאה כאילו לא היה כאן מישהו, גם הוא בן אדם וגם לו יש רגשות, וכי מפני שזה הפרנסה שלו צריך ככה להתנהג אליו, תחשוב איך הוא חוזר לבית שלו בתחושה רעה, כאילו שהוא לא שווה כלום, תעצור לידו תגיד לו שלום יפה בחיך, תן לו מילה טובה, האנשים האלה עובדים קשה ובדרך כלל אף אחד לא מתייחס אליהם, ורק באים אליהם עם טענות".

וככה אבא בעצמו היה נוהג לעשות, בזמן חוליו, הצוות שטיפל בו בבית החולים, בכל מקום שהוא היה קיבל ממנו יחס חם, אפילו המובילי שירות שלוקחים את מיטות החולים לחדרי צילום או ניתוח, ובד"כ החולה באותו זמן נמצא במתח נפשי והוא לא פנוי להתייחס אליהם,

'בגמילות חסדים יש הלכות ודינים מיוחדים שניתן הרבה לטעות בהם. יש אנשים שרוצים לגמול חסד עם האדם, ובעצם גורמים לו צער, כי הוא אינו מעוניין בזה, או שמתבייש בזה. יש אנשים שלא יודעים שגמילות חסדים ניתן לקיים גם בלי כסף, אפילו ע"י עידוד ומחמאות, וכדמפורש בסוכה (מ"ט ב').

מהסיפורים כדלהלן נראה איך כל רצונו להיות 'משען ומשענה לכל הסובלים ייסורים ברוחניות ובגשמיות'. לעודד ולהרנין לב כל אדם מישראל, ועשיית עמו חסד בגופו ובממונו.

משנמה לב נדכאים

סיפר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

במשך שנים רבות אבא היה הולך אחרי תפילת שחרית של שבת לרב הלפרין (מנהל בעבר של ת"ת באר יהושע, שהיה נכה וגר לבד), להגיד לו שבת שלום.

הוא אמר לי פעם אחת, בא נלך לעשות חסד להגיד שבת שלום למשפחה אחת, והלכתי איתו למשפחה אחת שיש שם רק אבא עם כמה ילדים והם שמחו מאד.

אבא היה איש טוב עם לב זהב רגיש לשני מאוד. וצרות של אנשים אחרים היו בשבילו צרה אישית. אנשים סיפרו לו את הצרות וההתמודדות שלהם, ואבא היה לוקח את זה ללב ממש, ולפעמים היה מרגיש את הצער של השני יותר ממנו בעצמו, והיה מתפלל ועושה כל מיני פעולות בקדושה כדי לעזור לאותו אדם. וחוך מזה היה גם מנסה לפעול עבורו גם במישור הגשמי, ובעצמו דואג לפטור לאנשים את הבעיות שלהם, והמון אנשים שאבא עזר להם לא ידעו בכלל שהוא עומד מאחורי העזרה, ולפעמים הם היו באים אליו לספר לו בהתפעלות איזו השגחה פרטית איך שהבעיה הסתדרה בדרך מעניינית, ואבא

שתלך אליה לעודד אותה, ופעם אחת כשהיית אצלו הוא סיפר לי שהוא שמע את הזעקות של האשה ההיא, וזה מאוד כאב לו שככה היא סובלת, אז הוא ביקש מחתנו שליט"א שילך אליה ויגיד לה שיש בחדר הסמוך רב גדול והוא מתפלל עליה, ככה היא תתעודד ויהיה לה יותר קל. ואז אבא אמר לי בצער "מה אני יעשה? הייתי מוכרח לומר על עצמי כזה דבר "רב גדול", רק בשביל שהיא תרגיש טוב ותשמח ותרגיש שיש מישהו שמצטער בצערה, וככה זה יקל עליה". והאמת שהיא מאוד שמחה מהדיבור הזה, ובאמת היא נרגעה.

דואג לשני

עוד מספר
בנו הרה"ג ר"י
שליט"א:

סיפר לי שכן
שהיה גר בדירה
מתחת אבא,
שבוקר אחד
הוא שמע את
אבא מדבר עם
מישהו בטלפון
על זוג מסוים

שנשואים כבר כמה שנים ועדיין אין להם ילדים, במשך חצי שעה אבא דיבר עם ההוא איך אפשר לעזור להם, ולאיזה רופאים אפשר לשלוח אותם, ואיך אפשר לקדם להם תורים שלא יצטרכו להמתין עוד זמן.

עוד סיפר לי אותו שכן, שלאחר שהוא עבר דירה עדיין היו מגיעים מכתבים שלו לכתובת הקודמת, ויום אחד אבא הגיע אליו עם כמות של מכתבים ואמר לו שמגיעים מכתבים על שמו לכתובת הקודמת וכדי שהם לא יזרקו הוא שמר אותם ובירר לאן הוא עבר, ועכשיו שהוא איתר את הכתובת החדשה שלו הוא

והם עובדים קשה ולא מקבלים אפילו חיוך קטן, ואבא היה תמיד מפרגן להם, ומתייחס אליהם בכבוד, ולכן תמיד כל הצוות שהיו נכנסים לחדר שלו היו כולם פונים אליו בכבוד גדול, והיו כאלו שאפילו שהם לא היו באותה משמרת אצלו, לפני שהם היו הולכים לבית הם היו עוברים דרך החדר שלו לקבל מילה טובה, וכמה פעמים שמענו אחיות אומרות "סוף סוף מישהו כאן מעריך את העבודה שלי".

פעם אחת בתל השומר כשאבא הועבר למחלקה אחרת, אבא כבר היה ליד המעלית

מחוץ למחלקה ואני עדכנתי את האחות שהייתה אצלו באותו יום שאנחנו עוברים לאונקולוגיה, באותה שניה היא שאלה מיד איפה אבא שלך? אמרתי לה הוא ליד המעלית, והיא רצה במהירות, ואמרה "לא

נפרדתי ממנו", ובמשך כמה דקות היא עמדה ליד המיטה שלו ולא יכלה לעזוב אותו, היא קיבלה שם מנות גדושות של הערכה על המסירות שלה ועל כל מה שהיא עשתה בשבילו. ואחרי שהלכנו אבא אמר לי: "כבר כמה חודשים אני כאן ומעולם לא ראיתי אותה, אין לי מושג מי זאת". רואים כאן עוד נקודה על שמירת העיניים שהייתה לו.

כשאבא היה מאושפז בטיפול נמרץ במעיני הישועה, הייתה אשה אחת מאושפזת בחדר לידו, והיא הייתה צועקת הרבה בגלל הכאבים שלה, ואבא עם ליבו הרחום לא יכל לשמוע את הסבל שלה, והוא ביקש מאמא כמה פעמים

שלוש שעות שלמות! מ10.30 ועד 01.30 בלילה סיפר לו רק צרות שעוברים עליו בלי שעור, ואבא ישב ושמע אותו, ושמע אותו, ובסוף אבא שאל אותו תגיד לי משהו טוב כן יש לך בחיים? והוא אמר לו כן, בכל ליל שבת אני יושב ולומד מדרש כל הלילה ואז טוב לי מאוד, אז אבא אמר לו מצוין תמשיך עם זה, ואבא עודד אותו מאוד ושיבח אותו שלמרות כל מה שעובר עליו הוא מוצא לעצמו זמן ללמוד תורה. ואבא לא סתם סיפר דברים וכשהוא גילה לי את זה הוא אמר לי שאומרים "ותן חלקנו בתורתך" שהכוונה היא שלכל אחד יש חלק בתורה, ומתפללים שנזכה לזה, ולכן אדם צריך ללמוד בעיקר את מה שהוא מתחבר אליו, כמו אותו אדם שיש לו כל כך הרבה צרות אבל כאשר הוא לומד מדרש נהיה לו ממש טוב.

סיפר חתנו הרה"ג ר"ש שליט"א:

בתקופה האחרונה למחלתו, הבאתי אליו אברך שרצה לדבר איתו שיקבל עליו איזה מעלה רוחנית {לאחר ששמע שהוא מתאים לזה}, זה היה בזמן שהיה חלש מאוד והיה קשה לו לדבר, חשבתי שתיכף הוא יציע בפניו את הענין ויחתור לסיום, והשתוממתי לראות כמה מחשבה ושיקול דעת הפעיל לפני שהגיע לדבר על זה.

הוא גלגל שיחה מכאן ומשם בסבלנות עצומה, הוא נכנס אליו ב-23.00 בלילה ובסביבות 2 בלילה התחיל לדבר איתו על זה. והאופן שדיבר איתו היה בשפה וגוישה שונה לגמרי ממה שהיה רגיל שדיבר איתי על הענין הזה, כנראה שחשב שזה האופן שמתאים לדבר איתו. ככה היה כל המהלך שלו, השפיע המון אבל ברגישות עצומה ושלב אחרי שלב.

בכל צדכם לו צד

סיפר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

בא להביא לו את המכתבים, ומעתה בע"ה בכל פעם שיהיו מכתבים הוא יביא לו אותם. אותו שכן נדהם מאבא ומיד אמר לו אין צורך אני כבר יבוא לקחת ממך, די לי במה שאתה שומר לי את המכתבים, אבל אבא לא ויתר לו ושכנע אותו שבשבילו זה לא טרחה כי ממילא כל ערב הוא עובר לא רחוק מביתו החדש. וכך היה שפעם בשבוע אבא היה שם לו על ידית דלת ביתו שקית עם מכתבים שהגיעו לכתובת הישנה.

סיפר חתנו הרה"ג ר"ש שליט"א:

סיפר לי באחת ההזדמנויות שהיה מלמד בת"ת של הילדים שלו, שהתנהג לא טוב עם הילדים. יום אחד קבל טלפון שמתארגנים ללכת משלחת אל המנהל להתלונן עליו, אז הוא שאל האם דיברו עם הרבה, התשובה היתה שלא. הוא אמר אם ככה אני לא הולך, לפי החפץ חיים קודם כל צריך לפנות אליו. לאחמ"כ התקשר לאותו רב ודיבר איתו בעדינות על הענין ואמר שזה הפריע לעוד הורים וחבל שיילכו למנהל. אותו רבה זכר את זה שנים ארוכות והכיר טובה גדולה על כך, כיון שהכי קל היה ללכת למנהל ולא לדבר עם הרבה שזה כרוך באי נעימות מסויימת ודורש אומץ, הוא לא התבלבל מהזרם, כל דבר חשב לפי הלכה.

לשמוע את השני בסבלנות

עוד סיפר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

אבא היה אדם אהוב מאוד והוא אהב את כולם, הוא היה אלוף בלפרגן לשני ובעיקר להקשיב לכל האנשים. היו מגיעים אליו אנשים כל לילה אחרי השיעורים בעטרת ברוך ומספרים לו את הצרות שלהם, והוא היה מקשיב לכולם בסבלנות ומנסה לעזור להם כמה שרק יכול, ולפעמים זה היה לוקח כמה שעות לתוך הלילה.

אבא סיפר לי שפעם הגיע מישהו ודבר איתו

והוא אמר שהוא היה בצפון והוא נכנס לקברו של רבי אושעיא איש טיריא, ואז הוא ראה שמהאיל על קברו עץ גדול, ומיד הוא ביקש מאחי שליט"א שיתלוש עבורו כמה ענפים, ועכשיו הוא מכין שרשרות עם חתיכת עץ. אח"כ אבא הכניס כל שרשרת במעטפה נפרדת והוסיף שם מקור לסגולה מספר המידות וכן מה שנאמר במדרש על רבי אושעיא שאמרו עליו אנשי דורו "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי אושעיא איש טיריא את הקב"ה בוז יבוזו לו". ומיד הביא לי כמה מעטפות לתת אותם לנשים שעדיין לא זכו לילדים. (ואחת מהם ב"ה נתעברה בסמוך).

פעם אחת בתקופת המחלה שהייתי לצידו של אבא, לפתע אבא אומר לי תתקשר לפלוני. התפלאתי קצת כי מה הקשר פתאום שאבא ירצה לדבר איתו, אבל לא שאלתי כלום, ידעתי שעל אבא לא שואלים שאלות. מיד הבאתי את הטלפון, התקשרתי אליו, ושמתי את המכשיר במצב רמקול כיון שאבא לא יכל להזיז את ידיו ולהחזיק את הטלפון, כשהוא ענה אמרתי לו אבא רוצה לדבר איתך והחזקתי את המכשיר סמוך לאבא. אבא פתח את השיחה בדברי חיבה גדולים, וניסה לדבר עם אותו אדם אבל השיחה לא זרמה משום כיוון, ההוא היה נשמע גמור ועם מצב רוח ירוד במיוחד ובלי שום חשק להמשיך את השיחה, אבל אבא לא התיימש והמשיך לדובב אותו עוד ועוד במשך כעשר דקות, עד שלאט לאט הוא התחיל להיפתח, ובכל הזמן הזה אבא הסביר לו כמה שהוא חשוב לו, וכמה הוא חושב עליו ודואג לו, ודאג למלא אותו באנרגיות חיוביות ולהרעיק עליו אהבה וחום, וע"י כך להחזיר אותו לחיים כפשוטו, כי אח"כ שמעתי מאותו אדם שכמה פעמים מרוב צרות הוא רצה לשים קץ לחייו. העניין היותר גדול הוא שאבא בעצמו היה במצב קשה מאוד ואת גודל ייסוריו ומכאוביו אין לתאר ולשער, כי הם דברים שאין האוזן מסוגלת לשמוע ואין הדעת יכולה לסבול, ואעפ"כ מחשבתו

משפחה אחת שאבא שמע שהתקלקל להם המקרה, אבא אמר שלא יכול להיות משפחה בלי מקרה וקנה להם מקרה חדש.

היה איזה בחור אחד שעשה הרבה עבירות ובסוף נהיה נהג מונית, לא שזה בעיה להיות נהג מונית רק שזה מה שהיה איתו. והמשפחה שלו ממש היה קשה להם עם ההתנהגות שלו, וגם לו בעצמו היה רע עם עצמו, ועד כדי כך הוא התדרדר שהוא רצה לעזוב את היהדות, ואבא אמר לאבא של אותו בחור שיגיד לו שאם הוא היה דיין בשמים הוא היה מוציא אותו זכאי, האבא אמר לו, והבחור הזה לא האמין ואמר ככה הרב אסולין אמר עלי? יש ממשהו בעולם שחושב שיש בי מעט טוב? והוא ממש שמח מזה וזה חיזק אותו לעלות לדרך המלך ולחזור בתשובה.

ברוב רחמיו של אבא על חשוכי בנים, ורצונו העז לסייע להם, אחד הדברים שהוא היה עושה זה לתת להם סכין של מילה לאחר שמלו בו, שע"ז כותב בספר המידות שזו סגולה לבנים להסתכל על סכין של מילה לאחר המילה, וכיוון שסתם מוהל לא מוכן לתת את הסכין שלו, מצא אבא לפני עשרות שנים מוהל ברכסים שהשתמש בסכינים חד פעמיות, שבזמנו הם היו יקרות וכמעט שלא היו מוהלים שהשתמשו בהם, ואותו מוהל היה שולח לאבא את הסכינים ואבא היה מעביר אותם לאלו שצריכים ישועה בעניין, וסיפר לי אבא שהיו כמה זוגות שנפקדו בזכות הסכינים הללו.

וכן עשה אבא עם "עץ שעל גג קבר הצדיק" שכותב על זה בספר המידות (הריון ב') שסגולה להריון שהאשה תשא אצלה עץ קטן מגג שעל קבר הצדיק. ומעשה שהיה כך היה: יום אחד הגעתי לבית של אבא ובדיוק בסמוך אבא חזר מביקור אצל רופא בצפון הארץ, וכשהגעתי ראיתי את אבא יושב סמוך לשולחן כשכמה חתיכות ענפים קטנים לידו וחוט והוא קושר חוט לחתיכת העץ, שאלתי את אבא מה זה?

אע"פ שהוא הרגיש שזה גדול עליו, כל זה הוא היה עושה רק בשביל שכשאבא ירד מהתיבה בסוף התיקון הוא יעבור לידו ויגיד לו בהתפעלות "כל הכבוד שבאת! איזה צדיק אתה". בשביל המשפט הזה הוא היה מוכן לצום ולהתפלל את כל התיקון.

מוציא יקר מזולל

מספר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

סיפר לי בחור אחד שעבר המון המון בחייו הקצרים, והוא מלא הרפתקאות משונות מאוד, עד כדי כך הוא התחספס ונהיה אדיש ששום דבר לא מרגש אותו, והוא לא זוכר את עצמו בוכה חוץ משני פעמים, הפעם השניה הייתה בהלוויה של אבא, אז הוא כ"כ נשבר שהוא ממש בכה את נשמתו. ומה כ"כ חיבר אותו לאבא? לאותו בחור הייתה תקופה של כחודשיים שהוא ירד לסיני וחי שם כגוי ממש, אכל מכל העולה על רוחו ועשה עבירות חמורות לתאוותו. לאחר אותה תקופה הוא חזר לארץ ורצה לחזור בתשובה ולהתחיל מהתחלה, הוא ניסה ללמוד גמרא אבל לא הצליח, פשוט המח שלו היה אטום וסתום, וזה תסכל אותו מאוד, כך כל יום מחדש הוא מנסה ללמוד ולא מצליח להבין כלום, יותר גרוע מאדם שמעולם לא למד גמרא. להתפלל הוא הצליח והיה מניח תפילין ומתפלל בבית הכנסת במניין, אבל ללמוד לא. בצר לו הוא סיפר לאביו שהוא כבר הולך להשתגע מרוב תסכול שהוא לא מבין כלום מהגמרא, והכל כ"כ זר לו, אביו אמר לו תראה עוד כמה ימים הרב אסולין נוסע עם קבוצה של מקובלים משיבת בית-אל לעשות תיקונים וגלגולי שלג בחרמון, תצטרף אליהם ואולי משם תבוא לך הישועה. באמת כך הוא עשה והצטרף לנסיעה, אלא שהוא מאוד התבייש הוא ישב באוטובוס והרגיש לא קשור, כולם צדיקים לומדים והוא מרגיש כל כך שפל ורחוק, אבל אבא קלט

הייתה על מישהו אחר שסובל ורצונו היה עז להצילו ולהחזירו לחיים.

סיפר לי אחד מתלמידיו של אבא, שלא הכרתי אותו כלל ורק בהלוויה ראיתי בוכה בכיות נוראות, וגם בשבעה הוא הגיע כמה פעמים ודמעתו על לחיו, ואף סיפר לי שהוא בעצמו רצה לשבת שבעה כיון שהוא מרגיש ממש כמו בן שאבד את אביו, והלך לשאול פוסק אם הוא יכול לעשות כך, ואז פעם אחת שאלתי אותו על זה והוא סיפר לי את סיפורו, שהוא גדל בבית חילוני בחו"ל וב"ה הוא זכה להתקרב ליהדות ולחזור בתשובה, ולאחר זמן הוא זכה לעלות לארץ ובא ללמוד באחת הישיבות בבני ברק, אבל אז התחילו אצלו הקשיים הגדולים, כיוון שאביו התנגד מאוד לדרכו החדשה והיה מציק לו מאוד ולוחץ אותו מאוד, והוא מצדו הרגיש בודד וחסר אונים, לא היה לו שום מכר בארץ, והוא לא מצא לעצמו מישהו בישיבה שיבין את מצבו, ובכל שיחת טלפון מאביו הוא היה מקבל מנה גדושה של השפלה שהייתה שוברת אותו עוד יותר, עד שהוא נעשה חולה מרוב מצבו העגום והוא היה שוכב שעות ע"ג שעות במיטתו בפנימייה, כך הלך מצבו והדרדר עד שהיאות השתלט עליו לגמרי והוא החליט לשים קץ לחייו, וברוב רחמי ה' עליו התגלגל שהוא פגש ברחוב באקראי את אחד מתלמידיו של אבא, ומשם הייתה הדרך קצרה והוא הגיע לאבא, אותה שיחה שינתה את חייו לגמרי, הוא אמר לי אבא קלט אותי מהרגע הראשון, הוא הכניס לי מוטיבציה והרים את רוחי, והציל את חיי כפשוטו, ומאותו היום הוא הפך להיות אבא שלי על כל המשתמע בכך, פשוט נולד לי אבא חדש.

עוד הוא סיפר לי שכיוון שהיה קשה להשיג את אבא, הוא היה מוכן לעשות דברים קשים העיקר שהוא יצליח לפגוש אותו ולקבל ממנו מילה טובה, ולכן הוא היה מגיע לתיקוני השובבים בשיבת בית-אל והיה צם ועושה את התיקון

יחשבו שאני עובד זבל, מה איכפת לי, יותר חשוב זה שאנשים יוכלו ללכת נורמאלי על המדרכה ולא יסכנו את עצמם בעיקוף על הכביש".

מפזר כמזנון

במשך כמה שנים אבא היה מעביר עם בנו שלמד בישיבה בשכונת הר נוף כל חודש מעטפה עבור יהודי שהיה גר בשכונת גבעת שאול הסמוכה. המעטפה הכילה כמה אלפי שקלים עבור תשלום שכירות הדירה לאותו יהודי, וכל העניין היה בשקט גמור, אותו בן משפחה עשה עצמו כאילו אינו יודע במה מדובר, ואותו יהודי היה בא לקחת את המעטפה ומעולם הם לא דיברו על מה שבתוכה.

כמו כן היה יהודי בצפון שכל חודש היה מתקשר לחברותא של אבא ומבקש ממנו "להזכיר" לאבא, החברותא עשה עצמו כאילו אינו יודע כלום, והיה מודיע לאבא שפלוגי התקשר וזהו. ונראה לי שאבא פשוט לא רצה שידעו בבית מהתמיכה החודשית שהוא מעביר לאברך ההוא, ולכן ביקש מהחברותא שלו לקבל את התזכורת החודשית.

סיפר לי אחד מתלמידיו של אבא הרב אהרן פ. שכמה פעמים אבא היה דוחף לו כספים, והיה פעם אחת שהוא הגיע לפני פסח לבית בשביל איזה עניין, ולפני שהוא הלך אבא אמר לו "חכה רגע" ואבא נכנס לחדרו ולאחר כמה רגעים יצא אליו ודחף לו אלף שקלים ושלוו לשלום.

סיפר לי ע.ה. שפעם אחת לאחר השיעור הוא הביא לאבא מעטפה עם כסף, במעטפה הניו ארבע אלף שקל, וכיוון שהוא ידע שאבא בז מאוד לכסף הוא אמר לו מפורש "הרב זה בשבילך, זה לא לחלוקה". כי כמה פעמים הוא הביא לו כסף שיחלק לצדקה. אבא לקח את המעטפה והניח אותה מתחת לספר שהיה

אותו וקרב אותו וכך במשך כמה שעות של הנסיעה הוא ישב ליד אבא ושמע ממנו דברי עידוד וחזק, בלי שאבא יחפור לו בשום עניין אישי שלו, רק עודד אותו ושיבח אותו על מה שהוא עושה, שהוא עוסק בתיקוני תשובה, וכמה גדולה מעלתו לאין ערוך, וכמה שה' שמח בו וכו', ולאט לאט הוא התחיל להרגיש שווה משהו, המוטיבציה שלו עלתה והוא התרגש מאוד לפגוש מישהו בעולם שמאמין בו וחושב עליו חיובי.

כשהם היו בחרמון הסבירו לו איך לעשות את הגלגולי שלג לפחות שבע גלגולים, וכך הוא עשה, וכל גלגול הוא הרגיש כאילו יוצאת נשמתו, ואז הוא ראה שאבא עושה עשרות גלגולים על השלג, וכולו התמלא התפעלות, הרי אני טימאתי עצמי בעבירות ועל כן אני עושה גלגולי שלג, אבל מה ליהודי הזה ולגלגולי שלג?! ובאמת אבא אמר לי שהוא היה עושה תיקונים עבור אחרים, וכן אמר שאפשר לאדם לעשות תשובה עבור הילדים שלו או אנשים אחרים וזה משפיע עליהם.

לא הושב על כבוד עצמו

כמעט בכל בוקר כשאבא היה חוזר מבית הכנסת הוא היה מסדר את הפחים ברחוב, היות שהפחים בשכונת גאות יוסף הם מכלי פלסטיק גדולים על המדרכה, ולא פחים טמונים, עובדי הזבל היו מחזירים אותם בזריקה על המדרכה, ולא היו מסדרים אותם, ואבא ראה כמה פעמים שאנשים ובעיקר נשים עם עגלות נאלצות לרדת לכביש כי המדרכה חסומה, ורוב האנשים לא מוכנים להזיז את הפחים ולהשיבם למקומם אלא יורדים למדרכה ועוקפים את הבעיה, ממילא אבא לקח על עצמו לסדר את הפחים כל בוקר, הוא היה נכנס לבניין מניח את התפילין שלו בצד, ויוצא חזרה לרחוב כדי לסדר את הפחים, וכמה פעמים אמרנו לו שזה לא לכבודו וזה לא מתאים, ואבא היה עונה: "מקסימום

המינוס והייתי מוכרח לסגור אותו, פניתי בבושה לאחד הגמ"חים בבני ברק וביקשתי הלוואה, למרות שבעל הגמ"ח מכיר אותי הוא הסכים לתת לי ארבעה צ'קים של 500 ₪ ובתנאי שאחתי שני ערבים על כל צ'ק, לא יכולתי לשאת את הבושה לקושש שני ערבים לכל צ'ק, ולא לקחתי את ההלוואה, חזרתי לביתי במפח נפש, הרמתי עיניים לשמים ובקשתי מרבוננו של עולם שיעזור לי. תוך מספר דקות אני שומע נקישות על הדלת, פתחתי את הדלת ולמול עיני המשתאות מגיש לי רבי שלמה מעטפה עם אלפיים שקלים, נפרד ממני לשלום ונעלם.

סיפור נורא סיפר אחיו הרה"ג ר' יעקב שליט"א (עצרת השבעה):

ר' שלמה סיפר לתלמידיו בשיעור, איך ניתן להינצל ממידת הכעס. וסיפר להם, על רב אחד שהיה לו שכן ששיפץ והרחיב את דירתו, וכדרכו של בנייה, שנגרם נזקים לשכנים, וכן קרה לאותו רב הרבה נזק מהבניה של השכן. ואותו שכן לא שם לב אל מה שקורה בבית הרב. אמר הרב לעצמו, איך הגרום לעצמי שלא לכעוס עליו. אני ייקח סכום כסף, חמשת אלפים שקל, ועד נזק של חמש אלף שקל, אני לא יילך לשכן ויאמר לו על נזקיו, אם אמדוד ויצא הנזק יותר מחמש אלף שקל, אז אני יילך לשכן ויאמר לו על זה. וכך כל זמן הבנייה אני לא יחשוב על הנזק, כי יש לי את הכסף כדי לכסות את הנזק.

לבסוף בגמר הבנייה עשה אותו הרב חישוב כמה עלה הנזק, ויצא שהנזק הוא שלושת אלפים שקל. מה עשה הרב עם האלפיים הנותרים. אמר הרב בטח אותו שכן לקח הלוואות כדי לבנות, אלך אליו ויאמר לו שיש לי מעשרות להביא לו. וכך היה, ואותו שכן לא ידע מכל אשר נעשה.

הרב בסיפור הזה, היה רבנו זצ"ל בעצמו. וכמו שהעידה רעייתו הרבנית הצדקנית תליט"א.

לפניו. והנה לנגד עיניו המשתאות הוא רואה איך שאנשים נגשים לדבר עם אבא ואבא שולף כסף מהמעטפה ונותן להם, ומהר מאוד לא נשאר שם כלום. לאחר שכולם הלכו הוא פנה לאבא ואמר לו "למה חילקת את הכסף? זה היה בשבילך, לא בשביל שתחלק". ואבא עם תנועות יד של מיאוס וזלזול אמר לו: "איכס, כסף איכס, אם אפשר לעזור עם זה לאנשים זה הכי טוב, מי צריך כסף? השם נותן לנו כסף כדי שנעשה עם זה מצוות, שנעשה צדקה".

ערב אחד אבא התקשר אלי, הייתה חתונה באולם מונדיאל בירושלים, ואבא התקשר אלי מהאולם ושאל אותי אם אני מגיע לחתונה, כשהשבתי בחיוב אבא ביקש שאביא לו כמה מאות שקלים כי את כל הכסף שהיה לו הוא חילק, ועכשיו הוא רואה מישהו באולם שתמיד כשהוא רואה אותו הוא רגיל "לדחוף" לו כסף, ובטח אותו אדם מצפה בליבו שגם הפעם אבא יתן לו, ולא נשאר לו כלום, וכדי שאותו אדם לא יצטער לכן הוא מבקש שאביא לו כסף.

סיפר לי הרה"ג מזכה הרבים ר' אלעזר אבוהב שליט"א שיום אחד אבא עלה אליו לבית ואמר לו שהספר שלו 'טהרת העין' אזל והוא מבקש ממנו שיוציא מהדורה נוספת מהדורה תשיעית. הוא אמר לאבא שזה מאוד קשה, וזה כרוך בהרבה מאמץ, אבא הוציא מעטפה עם אלפי שקלים, מסר לו אותה, ואמר לו "קח שיהיה לך להוצאות, זה החלק שלי בהוצאות של הספר. ואתה שליח שלי לעסוק גם בנושא הזה של שמירת העינים ופגעי הטכנולוגיה". ומכיוון שכבר הכסף היה אצלו הוא לא יכל לדחות יותר את העניין ומיד הוא הזדרז בזה להוציא לאור את המהדורה התשיעית של 'טהרת העין'.

סיפור גיסו הרה"ג רא"ט שליט"א:

יום אחד נקלעתי למצב מביך מאוד, היה לי חוב בבנק של אלפיים שקלים מעבר למסגרת

סיפר חתנו הרה"ג ר"ש שליט"א:

נולד להם בן, ורצו עוד בן - { הלכנו לשאול את הרב קרייזוירט אם להתחיל טיפולים, והרב קרייזוירט אמר לי אל תעשה טיפולים, תחפש יהודי מא"י שצריך כסף בשביל ילדים ותעזור לו ויהיה לכם ילדים בלי טיפולים, ובדיוק התקשרת... כשהוא בא לסעודת הודיה הוא אמר לי, השבוע נולד לאותו יהודי מבלגיה בן.

עוד מספר ידידו הרה"ג רבי רח"ז שליט"א:

מו"ר רבי ששון מזרחי זצוק"ל ציווה עלי לעבור דירה, ודווקא לדירה חדשה. לא ידעתי איך אעשה את זה בלי ביטול תורה, ובכל זאת הורה לי לעשות את זה. השחתי את ליבי לפני רבי שלמה אמרתי לו שאני לא יודע איך לעשות את זה. אמר לי יש לי תכנית חיסכון בבנק, מחר יום שישי יש לי זמן אני אלך לבנק אפתח אותה, שאלתי למה נועדה קופת החיסכון אמר לשמחות, בר מצוות חתונות וכדו'. זה

היה הרבה מאוד כסף במושגים של אותם ימים. התנגדתי בכל תוקף, והוא לא ויתר ואמר: כמה כסף אני ארויח מזה שזה ישכב בבנק עוד 1000 / 2000 ש"ח כאן ארויח נצח, אתה רוצה להפסיד לי את זה? ביום שישי (למחרת) קבע להיפגש איתי בפינת רחוב והעביר לי את כל הסכום העצום הזה, באומרו כשתוכל תחזיר.

עוד מספר חתנו הרה"ג ר"ש שליט"א:

כשהיה עושה שמחה, ומקבל כספים מקרובי משפחה וידידים, כאשר היה פותח את המעטפות בבית, אם היו צ'קים של כאלו שידע שאין להם כסף או שיש להם חובות, היה קורע

בימי השבעה התוודענו לצדקות גדולות שעשה בסדר גודל בלתי מובן. בלילה אחרי שהמנחמים הלכו ישבו הבנים יחד ודיברו, ואז בן אחד אומר דרכי אבא שלח במשך כמה שנים 800 ₪ כל חודש לאיזה אדם. והבן השני אומר כשהייתי לומד בשיבה בירושלים, אני הייתי אחראי במשך שנים לתת למישהו שגר בירושלים מידי חודש 3000 ₪ עבור שכירות הדירה שלו.

סיפר ידידו הרה"ג רבי רח"ז שליט"א:

לא זכינו לילדים 14 שנה, הוא היה מוטרד מזה מאוד, כמעט יותר ממני. עשה תפילות וסגולות בשבילי. פעם אחת שאל אותי יש משהו שיכול לעזור? אמרתי לו כן, כסף. שאל אותי 5000 דולר יעזרו? אמרתי לו כן. זה היה ב"ב

אדר. ביום י"ג אדר תענית אסתר דופק אצלי בבית בשעה 12.30 בצהריים אחרי הכולל, אומר לי הנה 5000 דולר, כשהבנתי שכסף יכול לעזור לא יכולתי ללכת לישון עד שארגנתי את הכסף. אחרי זה כשנולדה הבת עשינו סעודת הודיה גדולה, כשהוא הגיע הוא אמר לי יש לך דרישת שלום, מזל טוב. ממי? מזה שנתן את הכסף. מה העניין? הוא הסביר, חזרתי הביתה באותו יום והתחלתי לחשוב איך אני עוזר לך, נזכרתי בחבר שגר בבלגיה, התקשרתי אליו סיפרתי לו את הצורך שלך, ההוא אומר לי לא תאמין איזה השגחה פרטית יש פה, היום חזרתי מהגר"ח קרייזוירט צ"ל - { לאותו חבר מבלגיה לא היו ילדים ולאחר הרבה תלאות

הַגִּישׁוֹת לְזוֹלָה

סיפר אחיו הרה"ג ר' יעקב אסולין שליט"א (בעצרת השבעה):

ר' שלמה בצעירותו היה נוהג ללכת עם שעון, יום אחד הפסיק ללכת עם השעון. מה קרה. יום אחד שר' שלמה מיהר לדרכו למסירת שיעור, עצר אותו אדם והתחיל לשטוח בפניו את צרתו ודאגותיו, ור' שלמה מקשיב ועונה ומייעץ כידי הטובה עליו. תוך כדי הדברים ר' שלמה הסתכל בשעון לראות מה השעה. והמשיך לייעצו. אחר שנפרדו לשלום, חשב ר' שלמה שמא אותו אדם נפגע שהסתכלתי בשעון תוך כדי הדיבור איתו, וחשב שאני רוצה לגמור כבר את השיחה. ומני אז הפסיק ללכת עם שעון.

והוסיף אחיו שליט"א:

הרי זה נורא, לר' שלמה כל דקה היא נצח, כל דקה מחושבת לניצול הזמן למסירת שיעור וללימוד, ובכל אופן היה אדם רגוע ולא לחוץ, ולא החזיק שעון לדעת מה השעה, כדי שח"ו אם יבוא אדם וידבר איתו, שלא יסתכל בטעות בשעון ויחשוב אותו אדם שרוצה לגמור איתו את השיחה.

אִישׁ שֶׁל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל

סיפר שכנו הרה"ג ר"א שליט"א:

בערב פסח האחרון לחייו, דיבר איתר' שלמה זצ"ל על שצריך לדאוג שהכניסה לבנין יהיה נקי ומסודר. לאחר הפטירה של רבינו זצ"ל, שאז התפרסמה הצוואה, שבה כותב על עצמו בחודש אדר תשפ"ג שכבר 'נבחר מות מחיים', וסבל ייסורים נוראים, וידע שהולך להיפטר מן העולם. שמתי לב שר' שלמה דיבר איתי על נקיון הבנין אחר שכתב צוואה נוראה כזו שמרגיש שהולך להיפטר מן העולם, ומתוך יסורים נוראים שסבל. ראו כמה חשב על כלל ישראל, ולא הרגיש את עצמו כלל.

אותם בשקט וזורק לפח בלי לגבותם.

בתקופת המחלה שמעתי ממנו, שבעיקרון כשאדם רוצה לתת צדקה שיתן מיד כדי שלא יתחרט ויפסיד את המצווה. עכשיו שאני חולה ולא יכול מיד לקום ולעשות מעשה מה אני עושה כדי למנוע מהיצר הרע להרוס את המצווה, אני מכריז בקול שכולם ישמעו: בני היקר תתן לפלוני 3000 ש"ח, ככה אי אפשר להתחרט כולם יודעים מזה.

היה אומר שכשאדם אוסף כסף, "אתה נותן לו 20 ש"ח מה זה יעזור לו, מה כבר הוא יכול לעשות עם זה, תן לו סכום, שיהיה לו, הוא אוסף בגלל שהוא צריך". שמענו ממתפללים בבית כנסת בעלזא (רח' יואל ב"ב) שם היה מתפלל שחרית, שהיו רואים אותו נותן לאנשים סתם שאוספים 100 ש"ח. כאן המקום לציין שלא היה אדם עשיר בכלל... וכידוע שהיה חי בצמצום ובפשטות ולא היה לו כסף יותר מאברך פשוט, אבל בשביל השני היה לו הרבה מקום בלב.

פעם התעסקתי עם איזה ענין של צדקה, יום אחד הוא מתקשר אלי בשעה 11.30 בבוקר, ושואל אם אני יכול לבוא אליו עכשיו, אמרתי לו שמיד בסוף הסדר אגיע, אז הוא אמר התכוונתי לשאול אם תוכל להגיע עכשיו. היה נראה לי מוזר כי אף פעם לא ביקש דברים בפסקנות ולא קבע ודרש, ממש לא היה מתאים לו... מיהרתי להגיע, וכשהגעתי הביא לי מעטפה שמינה של כסף ואמר זה בשביל הענין ההוא שאתה מתעסק בו. הוסיף ואמר שאמנם זה סכום גדול אבל הוא מבקש "שלא תספר לא בחיי ולא אחרי מותי" (לכן לא אספר את הסכום שהיה שם), רק אגיד מה התברר לי למה קרא לי בכזו דחיפות, הוא הסביר שכשרוצים לתת כזה סכום לצדקה צריך להוציא את זה מיד אחרת היצר הרע יכול להרוס הכל. דבר ראשון לתת.

הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה

מפסיק. אז היא אמרה לו לך תתקלח, תראה איך שאתה מלוכלך. הוא נכנס להתקלח, אבל כשיצא המשיך לצאת לו צואה מהאוזניים.

בבוקר היא התקשרה אליו, וביקשה ממנו שיבא אליה לבית כי היא צריכה לדבר איתו.

הוא התפלא מהפניה החריגה, והגיע אליה. והיא סיפרה לו את החלום. ואמרה לו תגיד לי מה זה? אני לא סתם חולמת. מה זה הדבר הזה?

הוא הבין את הענין, אבל לא רצה לספר לה, רק התחמק ואמר לה חלומות שווים ידברו.

אבא עשה חשבון נפש. היות שבאותו הזמן היה מלחמת המפרץ, והתראות על כניסה לחדר אטום היו דרך הרדיו. ואחד השכנים שהיה חילוני, אמר לו 'אתה אברך, ואין לך רדיו, ואתה בבעיה, כי איך תדע מתי להיכנס ולצאת מחדר אטום? ולכן אני אביא לך מכשיר רדיו קטן שיש לי בבית, כי קניתי לעצמי מכשיר אחר גדול'.

אבא לקח את המכשיר ומתי שהיה בו צורך הוא הפעיל אותו, אבל קרה כמה פעמים שהוא לא הקפיד לכבות את המכשיר מיד בסיום הצורך בו, והמכשיר המשיך לפעול גם לאחר שהסתיימה ההודעה לצאת מהחדר אטום. ויצא שהוא שמע קצת שידורים אחרים.

כשאבא הגיע לבית הוא מיד לקח את המכשיר וניגש לאותו שכן והחזיר לו אותו. השכן שאל אותו, 'מה קרה? הודיעו אצלכם שהמלחמה הסתיימה. אני לא שמעתי על כך?'.

אבא ענה לו, 'המלחמה שלי הסתיימה'.

מסיפור זה אנו למדים, כמה שמרו מן השמים

מן השמים חסים על קפידתו

סיפר אחיו הרה"ג ר' ציון אסולין שליט"א (בזמן ישיבת השבעה יא' תשרי תשפ"ד):

'שנה אחת במוצאי יום כיפור רבי שלמה נשכב על מיטתו לישון. השעה הייתה מאוחרת והוא היה חלש עדיין מהצום. לפתע הוא שומע רעש של אחד השכנים שהחליט לבנות אז את סוכתו (כמש"כ ברמ"א שמתחילים לבנות הסוכה בצאת יו"כ). הוא לא ידע מיהו השכן, אך הרעש הפריע לו מאוד, והוא לא הצליח להירדם. רבי שלמה חשב למה מפריעים לי לישון? נכון שכתוב ברמ"א להתחיל לבנות את הסוכה מיד במוצאי יום כיפור, אבל מספיק להתחיל ולא צריך לסיים לבנות את הסוכה. ולמה לעשות רעש ולבנות סוכה על חשבון השני'.

לאחר זמן, כשהצליח להירדם, הנה הוא חלום. בחלומו הוא רואה את אביו של אחד השכנים שאומר לו, 'אני מבקש ממך אל תקפיד על הבן שלי'.

מן השמים חסים על קדושתו

כידוע רבנו זצ"ל מעולם לא קרא עיתון, לא הסתכל במחשב, לא שמע רדיו או חדשות וכל מרעין בישין, וכמש"כ לעורר על נגע זה רבות בספריו. וכך שמר על קדושתו, להיות זך ונקי, ולשמוע רק דברי תורה.

בענין של שמיעת רדיו, מספרים בני המשפחה שליט"א סיפור מדהים:

בשנת תשנ"א, רבי שלמה היה אברך צעיר, ובאותו הזמן היה מלחמת המפרץ. יום אחד סבתא חלמה שיוצא לאבא צואה מהאוזניים ונשפך לו על הכתפיים, ויוצא לו עוד ועוד ולא

על קדושתו של רבנו זצ"ל.

אֲדָר דְּהַחֲדָשׁ עֲלִיזָה

סיפר חתנו הרה"ג ר"ש שליט"א בשם הרב אב"ח שליט"א מתלמידי רבנו זצ"ל:

בימים שני וחמישי של שובבי"ם. והיה דורש בקהילת בית אל לפני התפילות והתיקונים דברי התעוררות מיוחדים המעוררים את הלב לתשובה. מלבד זאת עשה עוד כל מיני צומות וסיגופים בלא שנודע לאף אחד מסביבתו הקרובה ביותר.

סיפר חתנו הרה"ג ר"ש שליט"א:

אמר לי שלא חטא בעניינים אלו כלל. שמעתי בשמו שאמר שכל התיקונים שעשה היה בשביל עם ישראל, שאפשר לעשות תשובה ותיקונים בשביל אחרים.

סיפר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

שהיה אומר שכתוב במשנה שבזמן שלא היו יורדים גשמים 'התחילו היחידים להתענות', ואמר שהכוונה בזה לתלמידי חכמים וצדיקי הדור.

והוא היה עושה את התעניות האלו, כי אמר שרוב העולם כלל לא חושבים לעשות את זה.

זכיתי להשתתף בסיום על תורת כהנים במסגרת שיעור שמסר כמה שנים. היה זה מחזה עילאי שלא ניתן לתאר. לפני תחילת המעמד ביקש שיביאו לו נרות ובכלל נר שהדליק הזמין את נשמת אחד מהתנאים והאמוראים הנוגע לתורת כהנים, והיה נראה עליו ממש כאילו הוא רואה וחש אותם שנשמותיהם באו. ראו עליו באותו מעמד אור רוחני עליון. ואחר כך דיבר דברי תורה מיוחדים הכל בהארה מיוחדת שנראתה עליו לעין כל המשתתפים.

תַּעֲנִיּוֹת וְסִיגּוּפִים

רבנו זצ"ל היה צם במשך עשרות רבות של שנים

❖ מַסַּכַּת הַיִּסּוּרִים ❖

העצבים בגוף אינה מתפקדת. והיה לו התקפות של כאבים נוראים.

ואעפ"כ עד כמעט פחות משנה לפני פטירתו, ניהל סדר יום רגיל, במסירת שיעורים, בהספקי חובות לימודיו, האיר פנים לכל אדם, לא פרסם את צערו, אבלו בליבו וצהלתו בפניו, עד לרגעיו האחרונים בחיי העולם הזה.

במשך כל התקופה הלך רבנו זצ"ל לרופאים מומחים, ולא מצאו כלום.

בחודש אדר תשפ"ג הרגיש שרצון ה' הוא שתפקידו בעולם נגמר, ואז בכוחות אחרונים כתב צוואה נוראה, מרטיטה, שהתפרסמה בכל רחבי תבל. (לקמן נביאה ביריעה נפרדת).

יִסּוּרֵי הַנּוֹדָאִים

מסכת היסורים של רבנו זצ"ל זהו פרק נוסף בחייו, שאז הוכח לנו, שכל מה שכתב ולמד היה בבחינת 'נאה דורש נאה מקיים'. כל מה שכתב רבות בספריו איך להתעלות באמונה, ולדעת שהכל ביד ה', ואנו צריכים לעשות רק את רצון ה'. וכל תפקידנו בעולם זה להשתעבד לרצון ה'.

בתקופת מחלתו, קיים את מה שכתב.

רבינו סבל ייסורים נוראים וקשים ומרים עד מאד, היה מדוכא ביסורים, וקיבלם בדומיה.

תקופת מחלתו החלה בערך ארבע שנים קודם פטירתו, שאז החל להרגיש לפתע שמערכת

להסביר את רמת הכאב, פעם בכמה דקות (כ-5 דקות) היתה התקפת כאבים איומים ממש כצירי לידה, למשך כחצי דקה, והיה ממש צועק מכאבים באופן שלא היה אפשר לראות את זה.

בכל זאת תוך כדי המצב הזה היה מדבר, כשהיתה מגיעה התקפה היה אומר רק רגע, ומיד לאחר שנרגע היה ממשיך בדיוק היכן שאחז. ישוב הדעת מופלא גם במצבים קשים ונוראים שמטריפים דעתו של אדם.

כשהיינו בבית חולים לניאדו במוצאי תשעה באב, ראיתי שדיבר לקב"ה כמה דקות, אז הלכתי הצידה. אחר כך אמר ששם לב ששני רופאים שאינם חלק מהצוות שם מלווים אותו (ד"ר הרב שלומי פרץ תלמידו שהתמסר מאוד, ועוד רופאה שבנה היה תלמיד שלו) ואמר לקב"ה תראה איזה חסד אתה עושה איתי, מעולם לא השקעתי בקשרים עם רופאים כדי שיעמוד לי בזמנים כאלו, והנה אתה דואג לי ושולח לי. והוסיף: "אתה יודע מה למדתי מזה? שיהודי צריך לעבוד את השם אבל אין יציבות, לא לנסות להרגיש שאם יש לי קשר עם ראש ישיבה פלוני אז יקבלו את בני לישיבה, אין יציבות של משהו לסמוך עליו, הקב"ה מכניס פתאום בלב מישהו התעוררות לעזור לך. זה בעצם ענין של ביטחון בהשם. שתבין שככה זה עובד אין יציבות מצד לסמוך על משהו או מישהו כאן בעולם, רק הקב"ה עשה ועושה ויעשה".

אמר שדקרו אותו כבר למעלה מאלף פעמים, והיה מזכיר בהקשר לזה את הגמרא בסנהדרין י"ד. על רבי יהודה בן בבא שדקרו אותו שלש מאות פעמים.

אמר שכשכואב לו הוא מתעודד מאבות דר' נתן (מ"ג י"א) "הוי למוד לקבל את הצער" - אדם צריך לדעת לסבול.

וכשמטפלים בו באופן שאינו לפי כבודו, נזכר

בחודש ניסן תשפ"ג גילו הרופאים אצלו את המחלה הנוראה בראשו. בתקופה זו עבר טיפולים כימותרפיים קשים ונוראים. והכאבים היו בכל חלקי גופו. ואף תרופה של משכחי כאבים לא הועילה לו.

על תקופה זו מספרים בני המשפחה שליט"א אשר שלא משה ידם ממיטת חוליו ימים ולילות במסירות נפש מופלאה הי":

במשך שלוש שנים ויותר סבל יסורים קשים, ואף שדרש ברופאים ועשה המון בדיקות היכן ששלחוהו, לא מצאו כלום. נוסף על יסורי הגוף היו גם הטלטולים לרופאים, ופעמים שאמרו לו לעשות כל מיני דיאטות ולקחת כל מיני תרופות שכמובן לא הועילו כלום ורק הוסיפו לו טרחה וטרטור. בחורף תשפ"ג הידיים שלו הפסיקו לתפקד באופן משמעותי, לפתע לא היה יכול לעשות פעולות פשוטות כמו כפתור כפתורים, קשירת תפילין, כתיבת חידושי תורה, כל דבר עלה לו בקושי רב או שלא הצליח בכלל. בזמנו התבטא כמה פעמים ואמר, "הידיים האלו לא חטאו" - זה לא בגלל עבירות.

בפסח תשפ"ג התגלה שחולה במחלה הנוראה ה". את צוואתו המצמררת כתב חודש לפני גילוי המחלה, בזמן שעדיין לא נודע מה יש לו. ב"א אייר התחיל אשפוזו בבית חולים לצורך טיפולים כימותרפיים, ומאז מסכת היסורים עלתה לרמה חדשה, אחרי כשבוע היתה קריסה של מערכות הגוף, והיה בשערי מוות ממש, הרופאים היו סבורים שיש חסימת מעיים, הוכנס לניתוח חירום, ובסופו הרופאים יצאו ואמרו שכשאר פתחו את מעיו ראו שהכל תקין וסגרו בחזרה. משם הועבר לטיפול נמרץ והיה מורדם ומונשם כשבועיים. ובניסים גדולים התעורר וחזר אט אט לדבר ולעירנות מלאה.

לאחר כמה זמן החלו יסורי גוף שאין לתאר ואין לשער, לא אכנס לפרטים אבל בשביל

שכולם ישארו ערים, תגידי להם שהבן הגדול התחיל את הישיבה ואנחנו מחכים לו לקבל את פניו כשיחזור. תפרסי מפה של שבת על השולחן, ותאפי עוגה טעימה עם שתיה מתוקה ותעשו יום חג בבית. לא יקרה כלום אם יום אחד הילדים ישארו ערים עד מאוחר, זה כבוד התורה וכולם צריכים להיות ולשמוח איתו. כל זה היה במצבו הקשה מאוד!...

בחודש אב תשפ"ג נסעתי לירושלים לשבת, באותו יום שישי הוא הופנה למיון ע"י הרופא. בדרך לירושלים כשהייתי עם כל הדברים ברכב, עברתי דרך תל השומר כדי לבקר אותו ביקור קצרצר. כשנכנסתי אמרתי לו שאני בדרך עם כל הילדים ברכב וכל האוכל לשבת ובאתי לבקר לרגע, אז שאל אם יש לי חמין, אמרתי לו שכן, אז אמר שאם ארצה אוכל להביא לו. לא ידעתי אם הוא מתכוון ברצינות אז אמרתי לו שזה נמצא מתחת כל הדברים ואם הוא רוצה אני אוציא לו בשמחה, הוא (בעדינות) ענה שלא צריך. בשבוע אחרי זה ביום שישי שוב אמר שאם נכין חמין אפשר להביא לו. אז הבאתי.

אחרי כמה ימים ביקש לדבר איתי ואמר שמאוד הצטער לשמוע שאולי הנכדים שמעו שביקש חמין, ומה הם יזכרו מסבא שביקש בחליו? חמין. ילד לא יודע להבין נכון את הדברים ונראה לו ששם סבא אוזח, צריך לקחת אחריות איך שהדברים מתקבלים אצל הילדים. כי האמת אני אסביר לך למה ביקשתי: בתוך המצב הקשה שלי שאני נמצא בו שאני כמעט לא יכול לעשות שום מצוות, כל בוקר אני מנסה לחשבן איזה מצוות אני כן יכול לעשות היום ממיטת חוליי, וככה אני מנסה להגיע לכמה מיצוא'לך (כלשונו. הכוונה: כמה מצוות בודדות) במשך היום למרות כל המצב. ביום שישי, מראש אני משתדל לא לאכול כל היום כדי שאוכל לאכול סעודת שבת. באותו יום שישי לא הרגשתי טוב וגם נחלשתי מאוד

במשנה (אבות פ"ד מ"ו) שכתוב "כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות" ומתחזק מזה.

התבטאויותיו על הכאבים שלו

היה מתבטא על ייסוריו הנוראים, כך:

"אם לפרעה היה כאבים כאלו, בטוח שהיה משחרר את עם ישראל מיד". "אין כזית בשר בכל הגוף שלא כואב לי". "אם היו יודעים איזה ייסורים יכולים להיות, אדם היה רועד מלעשות עבירות". "זה לא בגלל העבירות שלי". "גם לא מגלגלים קודמים".

תמיד היה אומר שהיסוד והשורש העבודה לפני פטירתו הכה באצבע צרידה שלו ואמר: "אה, עברנו את זה...", (כלומר עברנו את העולם הזה בהצלחה). כנראה שזה מה שעמד לנגד עיניו, ואכן נראה שאם מישהו יכול לומר את זה - הוא מאלו.

מאמרותיו והתנהגותו בימי מחלתו

על אמרותיו והתנהגותו בימי מחלתו, המלמדים אותנו פרק נוסף בקומתו הרוחנית, מספר חתנו הרה"ג ר"ש שליט"א:

בר"ח אלול תשפ"ג היה במצב קשה הרופאים הגדירו את זה סכנת חיים מיידית, וסוכם שיכניסו אותו לניתוח חירום כדי לנסות להצילו. באותם שעות שחיכינו לניתוח היינו במתח ובספיקות גדולים היכן לעשות את הניתוח כיון שהיה מדובר על פעולה מסוכנת ועוד שהגוף היה חלש ורעוע, אבל הוא השרה בסביבתו ביטחון מוחלט בה', ואמר זה לא משנה איפה יהיה הניתוח ומי ינתח, בין כך אנחנו צריכים את הקב"ה בתמונה והוא יעשה מה שהוא רוצה. בתוך שעות אלו, היינו שם עם רעייתי - בתו, ודיברנו שהבן הגדול שלנו מתחיל את הישיבה קטנה היום בצהריים, אז הוא אמר לאשת: היום בלילה אל תרדימי את הילדים מוקדם,

מלדבר מחמת חולשתו, ואחר כך אמר: "אני לא מבין, איך יכול להיות בית בלי ש"ס, כבר ביקשתי בבקשה שיביאו ש"ס איתי לפה, אי אפשר בלי זה!".

פעם כשהצעת לי שאקרא ק"ש בקול, ויהיה שומע כעונה, אמר לי "כמה אני מתגעגע לשבת בבית כנסת ולהגיד ואהבת, את השם, אלוך, בכל לבבך, ובכל נפשך, (הטעים את זה בעריבות וכמיהה) איי כמה אני מפסיד מכל החולי הזה...".

בתקופה שהיה מורדם ומונשם אחרי הקריסה שהיתה לו, ניסיתי לראות אם הוא שומע, אז סיפרתי לו כל מיני

דברים. כשהיה שומע על הספקים בלימוד שלי, או של בני, היה מנענע את מצחו בצורת התפעלות, וכן כשסיפרתי לו על משהו שעשה בשביל משהו ושברוך השם זה מאוד משמח אותו גם כן היה מגיב. זה

מה שדיבר אליו בכל מצב.

כשהיה חולה בבית החולים והיה מיוסר ביסורים קשים כידוע, אם היה שומע חולה שצועק היה ממש בוכה עליו ומתפלל ואומר רבונו של עולם תרחם עליו, תרחם עליו. לפעמים היה מבקש ללכת לאותו חולה ולומר לו שהוא בוכה עליו. כשהיה בטיפול נמרץ שמענו שבחדר הסמוך יש אשה צעירה לפני לידה שנמצאת בסכנה, לא ראינו אותה רק פגשנו את ההורים מודאגים בחוץ. באותו זמן שהיה שם, הגעתי אליו בשבת אחר הצהריים והוא סיפר לי בכאב ששמע מהחדר הסמוך צעקות, והוא מבקש "שתעשה משהו שלא עשיתי מעולם. תלך לחדר שם ותאמר לה שבחדר ליד יש רב גדול

מהנסיעה לתל השומר והרגשתי שלא תהיה ברירה ואהיה חייב לאכול. מה שהיה שם זה רק לחמניות אבל לא רציתי ליטול ידיים 3 שעות לפני שבת, ואז כשהגעת עלה לי הרעיון של החמין שזה בלי ליטול ידיים יוכל להחזיר לי כוחות. גם ביום שישי שאחריו זה היה פתרון טוב במקום ליטול ידיים...

פעם בתקופת המחלה, זה היה בזמן שהיה מטושטש מאוד מתרופות מסוימות שקבל, ישנתי איתו בלילה, בשעה 5 בבוקר, התחיל אז להתנוצץ אור בחוץ, הוא קרא לי, מיד התעוררתי והוא אומר באיטיות ובטשטוש: "תראה, מתחיל

יום חדש, יום חדש זה התחלה חדש, דף חדש, אולי אפילו מסכת חדשה, צריך לחשוב איך מתכוננים לזה. הייתי עייף מאוד אמרתי לו בעדינות: אבל עכשיו 5 בבוקר, כדאי שתמשיך לישון לפחות עד

7 ככה יהיה לך כח ליום הבא. אז הוא אמר: מה שאתה אומר נכון, אבל צריך לדעת מעכשיו מה הולכים לעשות, לפחות שתהיה תוכנית. אחר כך הוא נרדם, ואחרי שעה ביקש שוב לחשוב איך מתחילים את היום בצורה הטובה ביותר. כל זה היה מתוך טשטוש משמעותי, שזה מראה מה היו מחשבותיו בכל זמן.

הפעם שאני זוכר אותו הכי מאוכזב בתקופת המחלה, היה באחד הפעמים כשהיינו אצלו אני וחמותי הרבנית תחיל' ופתאום רצה להזכיר איזה גמרא, ואז הרים את עיניו קדימה למול מיטתו כמחפש משהו, וראינו שיש לו אכזבה כבדה, שאלנו מה קרה, בהתחלה השתהה

עד שהגיע חבר של אחד הילדים כדי לעזור לי וביחד הרמנו אותו לכסא. כל זה כדי לחסוך ממני את האי נעימות.

גם במחלתו, כל אדם שהיה בא לבקרו זה היה פרויקט בשבילו לשמח אותו. אפילו רבנים חשובים מאוד. היה אומר להם "עיני כל ישראל עליך. הקדוש ברוך הוא הועיד אתכם לתפקיד גדול. הציבור מיום מתחבר אליכם יותר ורוצה לקבל את ההדרכה והכח ממכם. וכו' וכו'". היה אומר שאין מי שיפרגן לרבנים ואפשר לומר מילה טובה גם לגדולי ישראל.

היה כשבועיים בתקופת המחלה שאמר לאנשים שבאו אליו שרואה עליהם אור גדול של מצוות. ופעם אחת אמר לי "בזמן האחרון אנשים באים אלי ואני רואה עליהם אור גדול של מצוות, יש כאלה שמרוב אור אני לא יכול להסתכל עליהם, ממש מסנוורים אותי. לדוגמא פלוני וגם פלוני כשהגיע לא יכולתי להסתכל עליו...". באמת כאשר אחד מאלו שהזכיר היה אצלו אני גם הייתי, ושמתי לב (בערך שעה) שהוא כמעט לא הסתכל עליו רק לידו.

בכ"ד אלול תשפ"ג אמרתי לו שהיום הייארציט של רבי יחזקאל אברמסקי זצוק"ל, אז אמר אני זוכר טוב מאוד את הזמן שהיה חולה לפני פטירתו, "הסתובב רמקול להתפלל עליו, וכמה בכיתי, כמה בכיתי שהקב"ה ישאיר אותו. כבר עליתי לישון ובכיתי המון זמן במיטה". אחר כך עשיתי חשבון באיזה גיל זה היה ראיתי שהשנה היה 47 שנה לפטירתו, כלומר היה אז בגיל 10...

בתקופת המחלה בחודש סיון תשפ"ג לאחר פטירתו של הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל, סיפרו עליו שנפטר מתוך לימוד תורה עד זמן יציאת נשמתו. בעקבות כך אבי מורי שליט"א ניסה להיזכר בתוספות שמביא בשם רבינו קלונימוס מה שאמר בשעת פטירתו. בדיוק הייתי בדרך לבית החולים לסעוד את מו"ח זצוק"ל, הצעתי

שמתפלל ובוכה עליה עד שהיא תבריא. אף פעם לא אמרתי על עצמי שאני רב אבל אולי זה יעודד אותה קצת."

בתקופת מחלתו היה תלמיד שלו שהתחתן, כיון שהיה קשור איתו אז הוא ניסה להתייעץ והיה לו הרבה מה להתייעץ, המצב היה שהוא שכב בחולשה עצומה וכמעט לא יכל לדבר, אז הוא אמר לבנו אליהו שידבר איתו על רמקול והוא ישמע, והיו שיחות ארוכות עם המון שאלות על כל פרט, והוא הקשיב בקשב רב, ואיפה שהיה צריך להתערב אמר בלחישה את התשובות שלו ואליהו אמר. בין הדברים אמר "תגיד לו שאני לא אעזוב אותו. אני עומד מאחוריו". אחר כך אמר אולי צריך לקנות לו מקרר. כמה עולה מקרר. ועוד כל מיני דאגות שדאג לו. היה נראה בחוש שממש מוטרד מכל פרט לגביו. וככה היה כל החיים שלו נושא בעול באופן המושלם ביותר.

כשהיה חולה מאוד, ממש בחודש האחרון אמר לי שאם יהיה בריא הוא מתכנן לעשות תשובה עבור אותם נשמות מסכנות שחטאו ונאמר עליהם כרוכה בו ככלב, ואמר שהמשמעות של זה בעולם העליון היא נוראה, והאריז"ל תיקן לזה תיקון, שהאדם יקשור עצמו בשרשראות כמ"ש עינו בכבל רגלי, וסיים: "צריך מישהו שידאג למסכנים האלו".

כשהיה חולה ולא היה יכול לזוז בכוחות עצמו, הוצרכתי להרימו מהספה לכסא גלגלים, התחלתי להרימו והוא החליק על הספה למצב שבין ישיבה לשכיבה (ספה שמשמשת לישיבה, לא לשכיבה), זה היה תנוחה מאוד לא נוחה והיה לי אי נעימות גדולה ממנו. ידעתי שאין בכוחי לבד להרים אותו לתנוחה של ישיבה והיינו לבד בבית הוא ואני. הייתי נבוך וחסר אונים, ותיכף ומיד תוך כמה שניות הוא סגר את העיניים כאילו הוא נרדם, וזה נמשך למעלה מחצי שעה ברציפות, (ראיתי ברור שהוא לא ישן העפעפיים זזו, וגם שהיה אחרי שינה אז).

מחשבה, אני רוצה לומר לך שקודם כל בעזרת השם אני מברך שאותך שתוך שנה יהיה לכם ילד נוסף בריא ושלם, שמתפתח טוב ותהיו שמחים איתו שמחה מושלמת. זה קודם כל פיצוי על כל מה שעברתם. עוד מעט נגיע לילד הזה אבל קודם כל מגיע לכם פיצוי. לגבי הילד הזה, חשבתי על משהו שיכול לעזור לכם, יש לי בן דוד שאשתו מתמחה בתחום הזה ואני חושב שהיא תוכל לעזור תיקח מחתני את הטלפון".

גם אדם בריא לא היה זוכר את הבעיה של ההוא רק מהאמירה שלי בדרך אגב, וק"ו במצב כזה של חולשה ויסורים... אחרי הפטירה שמעתי מאותו בן דוד שגם איתו הוא דיבר על זה, עד כדי כך שהוא הרגיש שזה היה כעין צוואה, ביקש ממנו מאוד שינסו לעזור לו, וזה היה ממש ביום או יומיים לפני שהתנתק מאיתנו והפסיק לתקשר.

סיפר בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

פעם אחת כשאבא היה בטיפול נמרץ בתל השומר, ומצבו היה קשה מאוד ובלתי יציב, ובאותו הזמן זה היה אחרי שהוא התעורר מההרדמה, כולו היה מחובר למכשירים שהפעילו את גופו, כמעט לא היה לו איבר אחד שתפקד כראוי, והוא עצמו היה בהכרה חלקית, נתון תחת השפעה של תרופות מוחיות חזקות מאוד שגורמות לטשטוש, נכנסתי אליו ורציתי לבדוק אם הזכרון שלו פעיל, אמרתי לו שמקודם הייתה ברית בבית כנסת וקראו לתינוק מתניה, ואני לא זוכר מיהו מתניה בתנ"ך, אבא ענה לי על המקום (בקול חלש מאוד) תראה בסוף ספר מלכים שצדקיהו המלך

ששאל אותו, זה היה בזמן שהיה בחולשה גדולה ותחת השפעה של תרופות מטשטשות, כשהגעתי שאלתי על התוספות הזהומיד אמר שזה בסוף מסכת מנחות בעמוד ב' של הדף באמצע העמוד, חשבתי שאולי זה ב"אזור" סוף מנחות כלומר בדפים האחרונים. למעשה פתחתי וראיתי שמסכת מנחות נגמרת בדף ק"י ע"א, והתוספות הנ"ל נמצא בדף ק"ט ע"ב,

ובאמת באמצע העמוד כמו שאמר... אבל מה שבאתי לספר שכשתי דקות אחר שענה את מיקום התוספות נכנס לשם גיסי עם רעייתי, ועמדו בצד המיטה (אני הייתי בצד השני), והוא שואל אותי בלחש מי זה האשה הזאת, אמרתי לו אשתו של בן פלוני, שאל איך קוראים לה, אמרתי לו את שמה בניגון של פליאה, אמר לי: "אני לא מאופס". באותו זמן לא הכיר את כלתו ולא זכר את שמה (והוא הכיר היטב את

בני ביתו וידע לתת יחס חם מאוד לכל אחד), אבל את התוספות זכר במדויק!

בזמן המחלה אמרתי לו על אברך שיש לו ילד עם בעיות ורוצה לקבל ממנו ברכה, לא הארכתי רק אמרתי לו ככה בקצרה כדי לבדוק אם יש לו כח, אמר שאין בעיה ומתי שירצה יכול לבוא. פעמיים אמרתי לו את זה בקצרה ובדרך אגב באופן שאדם רגיל לא היה זוכר את זה בכלל, רק בכדי לדעת אם מסכים שאטריח אותו בשביל זה. יום אחד הזדמן לאברך הזה לבוא, מיד כשהוא הגיע הוא התחיל לומר לו "או איזה טוב שבאת, כמה חשבתי עליך, כמה חשבתי עליך בכל מה שאתה עובר. אחרי הרבה

וראינו עליו אור גדול ועצום שלא מעלמא
הדין. אור רוחני שלא מוכר כאן בעולם. יחד
עם חיוך ממש על פניו.

לא היה זבוב על מיטתו

סיפר אחיינו הרה"ג ר' נחום אזואלוס שליט"א:

כשהרב נפטר בחדרו בבית חולים מעייני
הישועה והעבירו אותו לחדר מתים נשארתי
לידו ונכנסתי לחדר כדי לשבת לידו ולקרוא
תהילים, במשך שעות ישבתי לידו וקראתי
תהילים ובכל הזמן הזה היו הרבה זבובים
בחדר, אבל על הרב ועל המיטה שלו לא היה
אפילו זבוב אחד, ומאוד התפלאתי מזה שהרי
עלי בעצמי היו המון זבובים, וישבתי ממש
סמוך להרב, ולמרות שעלי היו המון זבובים
מעופפים או מהלכים, אל הרב ואל מיטתו לא
התקרב אפילו זבוב אחד. עד כדי כך גדלה
התפעלותי שהסתכלתי לראות אם גם אצל
מתים אחרים שהיו בחדר זה ככה, והוא ראה
שאצל כולם יש זבובים, אבל רק אצל הרב אין
אפילו אחד, וכשפינו את הרב משם, מיד הגיעו
למקום זבובים, ואחר כך הכניסו לאותו מקום
מישהו אחר והלכתי לראות אם גם עליו אין
זבובים, וראיתי שיש עליו זבובים.

הוסיף בנו הרה"ג ר"י שליט"א:

כעין זה מביא אבא במעין גנים (ויקרא א' -
פרשת שמיני) על אלישע הנביא, שהאשה
השונמית אמרה לבעלה "הנה נא ידעתי כי
איש אלוקים קדוש הוא", ושואלת הגמרא
מהיכן היא ידעה? ועונה הגמרא שהיא לא
ראתה זבוב עובר על שולחנו. שואל אבא הרי
מדובר ב"אשה גדולה" כמו שמיעדה התורה,
והיא הייתה אמא של נביאים, וכי היא צריכה
ראיה מזבובים? היא לא יודעת את זה מעצמה?
ועונה אבא שמהזבובים ניתן לדעת מי שהוא
אדם קדוש, שכידוע זבובים אוהבים לכלוך,
ומי שנשמתו קדושה הזבובים לא יכולים

שמו היה מתניה.

לפני שיבוא המשיח יהיו מאודעות לא פשוטים

סיפר הרה"ג מזכה הרבים ר' אליעזר אבוהב
שליט"א:

אני זכיתי להיות בחוה"מ סוכות האחרון לחייו,
בביקור בביתו, ושם הפציר בי רבות להוציא
עוד מהדורה של הספר 'טהרת העין' המדבר
על השמירה מפגעי הטכנולוגיה. ואמרתי לו
שזה כרוך בהוצאות מרובות. ואמר לי דע לך
'שספרך התקבל בשמים', והפציר בי עוד ועוד
בזה. וב"ה לבסוף יצא מהדורה העשירית.

שאלתי עם כבודו יודע מה קורה בשמים,
ויאיל נא להודיעני מתי יבוא משיח צידקנו.
אמר לי שלפני שיבוא המשיח, יהיו מאורעות
לא פשוטים על עם ישראל.

וכמו שקרה שהתחילה המלחמה ביום חג
שמחת תורה. כמה ימים אחרי שהייתי אצלו.

פטירתו

בפטירתו, עזב אותנו לאנחות. יתומים היינו ואין
אב. אבלים כאובים ודווים. כצאן אשר ללא רועה.
אשר עלה בטהרה בסערה השמימה מתוך יסורים
נוראים אל מקומו המוכן לו, אל ביתו בעולם.
הבא אשר עמל קשה מאוד להכין לו למעלה.

בהלוויה, קול בכי נשמע, וקול נהי הרימה מאת
אלפי האיש אשר באו ללוות בדרכו האחרונה.

תפילתנו שנזכה לראותו בקרוב בתחיית המתים,
אכי"ר.

אור גדול על פניו

סיפרו בני המשפחה שליט"א:

'אחרי פטירתו ואחר הטהרה, נכנסו לזיהוי,

וטהור הם לא מתקרבים אליו, ולכן דוקא מהם למדה האשה השונמית שאלישע איש אלוקים קדוש. ונאים הדברים למי שאמרם.

להתקרב אליו, ואדם יכול אולי לטעות אבל הזבובים אצלם זה הרי בטבע, הוא לא טועים, הם נמשכים לזוהמא ולכלוך ואם המקום קדוש

❖ הצוואה ❖

לייסורים של מחר, אמרתי לרשום שורות אלו לבני ולבנותי ולכל רעי וידידי.

דרך כמה אנשים לכתוב בצוואתם בקשות שיעשו לעילוי נשמתם, ואני לא כן עמדתי, כי אם אין די מצער פטירת אביהם וכל צער הלוויה וישיבת שבעה מתוך ייסורי נפש וגוף שצריך להוסיף עליהם צוואות. והצדיקים שבקשו שילמדו לעילוי נשמתם, לא עברום עשו, אלא למען אנשי דורם שיוכלו להתחבר עליהם ולהיטיב להם.

אבל אדם רגיל תמה אני מה הוא עשה בחייו למה לא למד בעצמו ולעילוי נשמתו את כל ששה סדרי משנה, ואם ירא מן הדין שיעשה תשובה באמת כל יום ולמה ישליך על ילדיו לעשות לעילוי נשמתו עם ציווי.

לכן הנני להודיע לכל זרעי אחרי, שמדין אב שמחל על כבודו כבודו מחול, הנני מוחל מראש על כל דבר כיבוד בין בחייו בין לאחר מותו, וכל מי שירצה לעשות דבר מה לעילוי נשמתו יעשה זאת לעילוי נשמתו בהתנדבות ומתוך הרגשה קלה, ולא יתאמץ כלל, בין בלימוד משנה בין בעליה על הציון והדלקת נר לעילוי נשמתו, בין בשנה ראשונה בין לאחר מכן. ומיד לאחר השבעה יחזור כל אחד לחיים הרגילים כמה שיוכל ברוגע ובשלוה מבלי שום הרגשת מחויבות כלל. רק אם מרגיש צורך נפשי לעשות דבר מה לע"נ יעשה והכל ברוגע ובנחת ושלוה.

ועתה יש לי להודיע לכל ידידי ואהובי נשמות ישראל היקרים לי מאוד, שהיות וסבלתי הרבה בחיי הן בידוע והן מה שלא ידוע, ולא מצאתי

הצוואה המרטיטה

רבנו זצ"ל כתב צוואה בחודש אדר תשפ"ג, כחודש לפני שגילו אצלו את המחלה הנוראה.

צוואה שאמרו עליה גדולי צדיקי הדור שליט"א שניכר ממנה שהיה לו נשמה גבוהה מאד מאד.

צוואה שבה מתברר לנו מה היה כל שאיפתו בימי חייו. צוואה שבה מגלה לנו כמה טפחים מעוצמת הייסורים שסבל. ומאיך מתבאר באיזה יישוב הדעת היה חי אף בזמנים אלו. צוואה שבה מתבאר כמה אהב כל אחד ואחד מישראל אפילו את הרשעים ביותר. צוואה שבה מגלה לנו מה רצונו הכי חזק לאחר פטירתו.

וכך כותב בצוואתו לכלל ישראל, בניו אהוביו:

יום חמישי ט"ז אדר התשפ"ג

הנני כותב מתוך ייסורי נפש וגוף ביד משותקת וכתב רועד ולא קריא את הדברים דלהלן.

הגעתי לימים אשר אין לי חפץ בהם, ונבחר מות מחיים. אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ד'. אך בי ישוב יהפוך ידו כל היום. אותי נהג ויולך חושך ולא אור. וכדומה שאני סובל כדוגמת מה שנאמר על איוב בבבא בתרא ט"ז א' שבור את החבית ושמור את יינה.

אין בכח אנוש לתאר כמה ייסורי נפש וגוף אני סובל רק ביום אחד. ואין משקל שיכול לשקול את הייסורים. ועתה שהוכבדו הייסורים יותר יותר עד סכנת חיים, וכל יום הוא משל

קרויים חיים', וכמו שהעיד על עצמו, 'ממני הנפרד מכם באהבה עצומה, רק בגוף וקשור עם כל נשמות ישראל בלי יוצא מן הכלל באהבת עולם'. שנוכל להיות מחוברים אליו אף לאחר פטירתו, וביתר שאת, לא רק הסביבה הקרובה אליו, אלא כל כלל ישראל שאליהם הוא העיד שקשור עם נשמותיהם באהבת עולם.

על עוצמת הצוואה, סיפר חתנו הרה"ג ר"ש שליט"א:

בעקבות צוואתו שטלטלה המונים. אספר סיפור ששמעתי מהרב י.ד. על אדם אחד שירד מהדרך וחטא עבירות שונות ומשונות, עד שבכל פעם שהוא מדבר איתו שיתקרב בחזרה, הוא אומר כל כך קלקלתי ושיחתתי שאין לי תקנה. בימי השבעה הגיע לידי הצוואה, ולאחריה אמר: אם רב גדול אומר שיש לו זמן גם לרשע ופושע גדול סימן שגם לי יש תקנה, אני לא אבוד. ומזה התחילו אצלו הרהורי תשובה.

קשור עם כל נשמות ישראל

רבנו במילים מרטיטות שכתב בצוואתו ש'קשור עם כל נשמות ישראל בלי יוצא מן הכלל באהבת עולם'. גילה לנו את גודל אהבתו אל כל אחד מישראל, ושרצונו חזק לעזור לכולם אפילו לרשע הכי גדול בין ברוחניות ובין בגשמיות.

ובאמת מה שהעיד בצוואתו שקשור אל כל נשמות ישראל, כתב בספריו ענין זה, שבו כבר מגלה לנו את דרכו בהרגשת קשר לכל כלל ישראל, וכך כותב (מעין גנים דברים ח"ב מאמר חוה"מ), על הענין שצריך זהירות מירידה רוחנית בימי המועדים:

'לכן עלינו להשתדל, שימי המועדים יהיו עבורינו חיזוק רוחני, וח"ו לא ירידה רוחנית. ומי שנמצא במדרגה הראויה, צריך שיקדיש תפילה מיוחדת להשי"ת, שישמור את כללות

שום נוחם בצערי, אמרתי לרשום שורות אלו. אין אתי יודע מה יהיה עמי לאחר פטירתו אבל רצוני חזק להיות משען ומשענה לכל הסובלים ייסורים בין ברוחניות ובין בגשמיות, ואפילו למי שיחשוב שהוא הרשע הכי גדול.

לכן מתוך מחשבה רק להועיל ולא לצער כלל, אם אפשר שכל מי שירגיש צער הן בגשמיות הן ברוחניות, ימחול נא להיכנס לחדר בבית לבד, ולהדליק עבור נשמתו ולומר: אני מדליק נר זה לעילוי נשמת פלוני בן פלוני, ויפרש את בקשתו ויוכל לשפוך את ליבו על יד הנר ככל מה שירצה הן באריכות הן בקצרה, ואפילו אם יחשוב שהוא רשע ופושע גדול, יש בליבי מקום לכל מי שחושב שהוא רשע ופושע לשמוע דבריו באריכות. ולא יחוס על טרחתי אלא יחוס על עצמו. ואם יהיה אפשרות בידי להועיל ארצה מאוד להועיל ואם לא אוכל להועיל אקווה לעטוף אותו באהבה וחיבה ולתת לו בלב תנחומים ותקווה טובה. ואם גם זה לא אוכל, מקסימום הפסיד נר קטן ולא טרח הרבה.

כל זה כתבתי בישוב הדעת ומתוך הרבה מחשבה והתלבטויות עד שהעזתי לכתוב דברים אלו, ואקווה להיות לעזר לכל הסובלים ברוחניות וגשמיות. ממני הנפרד מכם באהבה עצומה רק בגוף וקשור עם כל נשמות ישראל בלי יוצא מן הכלל באהבת עולם.

שלמה אסולין

צוואה זו, הרטיטה והמיסה כל לב.

בזמן הקראתה בשעת הלוייה, כולם געו בבכייה, על האובדן הגדול, על האדם הענק שמתגלם למולינו, ולא הכרנוהו מספיק. על האדם שכבר אנו מתגעגעים אליו מאד מאד, לשמוע ממנו עוד תורה, עוד חיזוק, עוד השקפה ברורה על החיים.

ומאידך נכנס בלבבות תקוה, ש'צדיקים בפטירתם

‘יסוד גדול שצריך כל מנהיג בישראל לדעת, שהוא חייב להיות מחובר וקשור לכל כלל ישראל, לא רק ללומדי התורה ויראי השי"ת, אלא גם לאותם שהם רחוקים מלימוד התורה, ויש להם גדר של עמי הארץ. משום שגם הם שייכים לעם ישראל, ויש להם מערכת נסיונות משלהם, שאינם שייכים ללומדי התורה, וכשעומדים בנסיונות שלהם לפי דרגתם, זוכים לעולם הבא, וכו’.

ואסור למנהיג להחליט שהוא מנהיג רק של הצדיקים ומנתק עצמו בפנימיותו מעמי הארץ, שהרי גם עמי הארץ הם חלק מישראל, וגם להם יש תפקידים בכלל ישראל שאת התפקידים ההם לא יכולים התלמידי חכמים לעשות, ולכן עליו להיות דורש טוב לכל עם ישראל, ולחפש להשפיע על כולם שפע טובה וברכה. וזהו שלימות מנהיג ישראל’.

וראה ג"כ במש"כ בספרו שלמי שמחה (ח"ב עמ' ז):

‘מזה יש לימוד לאדם גדול שהציבור תלוי בו שיזהר מאוד מירידה רוחנית יותר מכל אדם, מחמת שירידה אצלו גורמת ירידה אצל הכלל, והעצה ע"ז להתחדש בכל יום ולחשוב שזה היום הראשון שנכנס לעבודת השי"י ולשכוח את העבר, שבזה יוכל להתאמץ להחזיק דרגתו כזמני עליה.

ואשרי האדם המכניס עצמו בלימוד זה ומתנהג גם הוא כן, משום שבאמת גם כל אדם פרטי הוא אחוז וקשור בנשמות ישראל, וכשיש אצלו ירידה רוחנית הוא גורם נזק לכלליות נשמות ישראל, וגם אמרו בקידושין מ' ע"ב שבכח מצוה של יחיד יוכל להכריע את כל העולם לכף זכות, ובכח עבירה יכול להכריע את כל העולם לכף חובה. ולכן צריך להתנהג באופן זה שידמה לו כאילו זה היום הראשון שמתחיל לחיות, וישכח לגמרי את העבר, וכשירגיל עצמו בזה, יאיר לו בס"ד אור חדש בעבודתו לשמור את דרגתו הרוחנית ולהשמר מירידה’.

עם ישראל מירידה רוחנית בימי הרגל, וכן ישמרם מנזק גשמי. וכל מי שנוסע בדרך, יסע לשלום ויחזור לשלום בלי שום פגע וצער. ושנזכה להגיע לבנין בית המקדש ולקיים מצוות ראייה, להראות לפני ה' ולהשיג את ההתעלות הרוחנית שהיו ישראל משיגים בימי הרגלים, שהיו משפיעים לטובה על כל השנה בהתרוממות רוחנית מיוחדת.

ומלבד זה ראוי, שבימים שנקבעו לתענית בה"ב, אחרי סוכות ופסח, אפילו מי שאינו מתענה, אבל שיתייחס לימים אלו בשימת לב, משום שניתקנו לימי תשובה, לאחר ימי הרגל שבהם היתה ירידה רוחנית. וגם אם הוא סבור שהוא לא ירד ברוחניות, אבל לצערנו כמה יהודים יש, שהרגל גרם להם ירידה רוחנית. וצריך להרגיש אחריות לכלל, ולבקש רחמים על הכלל. והשי"ת יעזרנו להנצל מירידה רוחנית, ולזכות להתעלות רוחנית תמידית’.

וכן ראה מש"כ בספרו שלמי חגיגה (הקדמה לח"א עמ' ה):

‘צריך להיות שאיפת כל איש יהודי, להסיר מעצמו את מידת האנוכיות, ולחפוף תמיד בטובת חברו ובעלייתו הרוחנית והגשמית, אפילו יותר ממנו. כי העיקר לדעת שצריך לעשות נחת רוח להשי"ת בעולמו, ואם רואה שחברו מסוגל לזה יותר ממנו, הוא צריך לשמוח בזה, ואפילו לסייע לחברו בזה. משום שאינו רואה את עצמו כמציאות נפרדת אלא כחלק מכלל ישראל, שנבחרו ע"י השי"ת לעובדו בעולם. ואם יש אנשים שיכולים להצליח יותר ממנו בעבודת ה', אדרבא הוא יסייע להם ויתפלל על הצלחתם, ובטח שלא יקנא בהם וכ"ש שלא יבזם אפילו בלבו, אם יראה אצלם איזה חיסרון, וכ"ש וק"ו שלא יפריע להם ח"ו’.

וכן עניין זה מתבאר במש"כ במעין גנים (שמות ח"ד פרשת פקודי):

אשרינו שזכינו, לטעום קצת מדרכיו המופלאים, בתפילה שנזכה
להתעלות ברוחניות באיכות ובכמות, ושזכותו תגן בעדנו, ונזכה
לראותו בקרוב בתחיית המתים, אכי"ר.

❖ צילום כת"י של מז"ר זצוק"ל ❖

מאמר על חג השבועות שטרם ראה אור
המבאר באופן נפלא איך חיי רוחניות משפיעים על האדם.
ונאים הדברים למי שאמרם.
למען הגדלת התורה ולהאדירה, בתפילה שנזכה להתחזק וללמוד מדרכיו.

מצמד

השפעת חיי תורה על תהלוכי החיים

א.
בפסחים ס"ח ב' גביא הגמא אתלוקת רבי אלעזר נכדי יהושע אבדי יום ט"ו, אם כולא זלי
אז כולא אכס, אז שתבז אב' תבזי אכס, ואז ר' אלעזר בר אבון בוצית בבזין
ג' אכס אזי טעמא יום שניתנה בו תורה. ואמר רש"י בבבבין ג' אכס, שישאם בו בגמל
ואשתר לכהנאט טעמא ~~אכס~~ (אקורא) יום זה אישרא שניתנה תורה בו זכר. והיום שאנא
ז' תבבבאט אכס זה ז' אכס ושתיה, ואכס ריהבא אז אכס אכסא אלא ז' יהא
שימם זה אקורא אכסו ז' שימסון כל היום ביתורא, ואז זמן אכסא ושתיה אכס שבזזא.

צוה איתא בלוגה סק דב יוסף בלוגה דעצרתה אחר צדק. וי צדק. יתא (שליש זקן) אחר
הוא. (שליש) אחר אי לא הא ילל דקא ארז, בלוגה יוסף אינא בלוגה. וינש' אי לא הא בלוגה
בלוגה יתא (שליש) אחר אינא בלוגה יוסף, וינש' אי לא הא בלוגה. אחר בא
בלוגה יוסף בלוגה יוסף אחר בלוגה יוסף, וינש' אי לא הא בלוגה. וינש' אי לא הא בלוגה
בא יוסף בלוגה יוסף אחר בלוגה יוסף, וינש' אי לא הא בלוגה. וינש' אי לא הא בלוגה
בא יוסף בלוגה יוסף אחר בלוגה יוסף, וינש' אי לא הא בלוגה. וינש' אי לא הא בלוגה

א/כ צד אה' (המלך) י' טלוי באי יולא קנצ גיינ' (כי) תג שמואל אורי, אהי אהן תורה
א/כ, אה' (המלך) י' טלוי באי יולא קנצ גיינ' (כי) תג שמואל אורי, אהי אהן תורה

חורבן צד אסתר רב"א אי אלא הא"י יאלא שטאנדיג תורה אריתולאדי, אלא בוסת דש' ארון
אריתולאדי. אלא נאצי בעלזא, אז הניקא אר אהרן ארסאט א.

[illegible]

②

אהבים בלעז, בחתן המעטפה כאן בצורה צד שכל האמת הם האמת האמת.
 אכן לא כל אדם צורה אלה, וכן אי שיוצא שהחברה הוויכוח האמת והאמת האמת.
 זה צורה אמתית אמת האמת, אכן אי שיוצא שהחברה הוויכוח האמת והאמת האמת.
 יתן האמת חתונה ולא נכיר אצל שיוצא אמתית האמת האמת צד שיוצא

אין חילוק מנותי ביום אבין אי שאל לאו יתרה, כי זה שאל לאו יתרה הוא בזה
תראה ותראה אהן ונבנה, להי הלאה תראה ונבנה אהת בזה תראה, נבנה את נבן בראש
התעבה שנתה הלאה ביום הריש קדושים שיאם בשר אכל בראש, ויתאנה אהן, ואי
יתאנה בשר דבר לאו יתרה, שאלה אפי' נבנה, (נבנה) אביו אב בראש ונבן ונבן
בליביו ביום אהין וליהינה אסתתר בראש ונבנה אהתכני בראש בשר אהינה
בבשר, ואי אין הלאה מנות ביום אבין אי שאל לאו.

[illegible]

והצרכה להביא את קדושת התורה הוא צ"ל שהביא עצמו לתענוגי הצורה
שהתורה נתנה להצטרף תענוג, ולחנך להביא את תענוגי קדושת התורה
להצטרף אל תענוג התורה ולהתיר בהם קדושת התורה ולהתיר בהם קדושת התורה
לצדק נא בתורה שנתן לנו השם יתן התורה למצדק צ"ל את אלה אלקות יתן
קדושת צדקו בתורה, אלה הם יצו להביא נצח ואור לקדושת התורה. אלה שישקצ
בתקון אמונתו כי שיעור אצדקו בתורה כדלוי, הוא יבא להתורה ולשפחה אלו
לאברהם בראשיתו, להביא יותר למצדק ולחנך בצדק. וכל אצדקו בתורה הוא כפי

402

③

[illegible]

402

④

٤٠

באופן אישי יש ליבים את הצליל. כזה, דהנה ידוע הלא שחלוצי אלא צוות ואנציק
כך באופן אחי (אנציק אין) עם שני אנשי אצט צרר אצט אן קטן. ואן אפלט
הנצרי כן צ"ה התחלף שגשג אמת פזת אכל צותיו וכלם לתהן, ואנציק פוז
התקצרה טורי תותק שטורי אכ אכזתי הצטי.

ואל שבויה כי צופה הוא להדיק בהשגת, אבל למצוי דעת צור (צדק)
 גם הדעת בלילות נאי אפשר להשיג את אלו ית' רשום אלו, אבל ע' התחלה
 ית' להדיק גם דעת צור ולחמם דעתו מן הצור ולשנות להיות מנוח באיזה
 מה דו ית'.

ובעת יתבאר לך הנה ברורה גלה כי באיתי בן אלה (הן גלוצאן) שאני נשתי, ואמר
 אם אשליך הי אני וכלי יהיו אם לאהיה אני לך, ואם שנים היו אני
 (אני הי) ואלו (שלש) צדא) אלהו בעבור זה האזינוק של בן אלה, כי אני אדם
 נאמה הרכה בן אדם לא יתכן שישתפך אם הם אלה או אשליך אל שנים, כי יבדיל
 בין אשליך לאלה, ובעבור כי יבדיל בין שנים לאלה (אשליך) אין יתכן שלש יוצא
 מאי, הרי יאמר באיתי ואם נאמה הרי יוצא.

ונתן אדם כסף. שכן איש הוא אמן היות וגלגל. יש צורה בקרקע והוא
כסף אלוהי. (יש צורה שהוא בה' שגור כסף הנטלה בשמים אצלנו. ויש
כוח אנוני דאלה שגרים בצורה) ונקוצים בזמן הצורה. (יש אנשים שנקוצים בה'
צורה, הם אנשים יתמים הש"נוד בעצם הצורה) רק אסתגביו כאן בצורה. והנה
אמון בן צור שהלך לדרך, שהוא בן צור רק צפה הולך לדרך, אגב כאן הם עצם
בן איש יתמים, רק הם אסתגביו כאן בצורה.

קס"ג

(5)

אכלו אדם כמותן שצונו ואלו חתם איזה צד, האל ישר כמות אצלה, ברוח
למנהג ולידותיות, והתעקש אן הצולם האטא צד כל הנצר שבן.
אלמנן יתכן גז אדם שצלה אצלה אכלו לבן צדן בבית, והשאלה הא צד כל
אסמא להתעקש אן האטאיות וליהדק ברוחניות.
וצד זה אלא השגה. כאית בן אציר אלאו שלמטעדיהם בצלה בצולם הנותן
אכלו הם אצאיות. ואין יוצא אה האציר האצוין של בן אציר וצד כל
צדיק אדם להתעקש אהאטאיות כפי התקן אדם רומן בן צדיר. אי אכלו הם,
כי יש אכלו בנא המטעדיהם שם אכלו אי אספין אצד להתעקש אן רבן אהם.
ואין צדיק להתעקש היכה יש בן אהו כאילו, אן אבן אהם. ואם צדיק אהיות
אמתק לאדי אן הצויות אן אבן הם. כי השאר לא אבן אהיות אמתק לאדי.

אזה אצד כושב שמשר כדפן אהיו הוואאין וחי דסכנן לפסות בוח לאצרה צד
בט להתעקש אכל צדני האטאיות וצדיקו דתורה, צד שמשר שאל אן האצרה אן
הביט אן יש אצמים שמשקנת דחי שצה.
וצד זה אלא רב יוסף אי אלו האז יאלו דקא אציר אי להתעקש אן הא (אהיו)
אבן אציר כאי יוסף אינו בוקא.
אבן יי אס רב יוסף היה חולה כד שנה חתם ושמח ב תלמודו, צד שאמר בלמות
צד' ד' אצולם יהא אדם צהיר כצקן שמשח תלמודו בלמותו ושכי אמות אונתן.
חיוון, ואצד אזה היה סבי נהור, וכלה תירוצו היה לו אספין ברוחניות, ואצד
התתיל אלאו אהדס הכה צד שהיה לתקנה בלמודו ואלא אצירה דאברהם וק
נהיה אציר אצד אלו אה שביצר קודם שצצה חולה ושכי תלמודו.

⑥

55

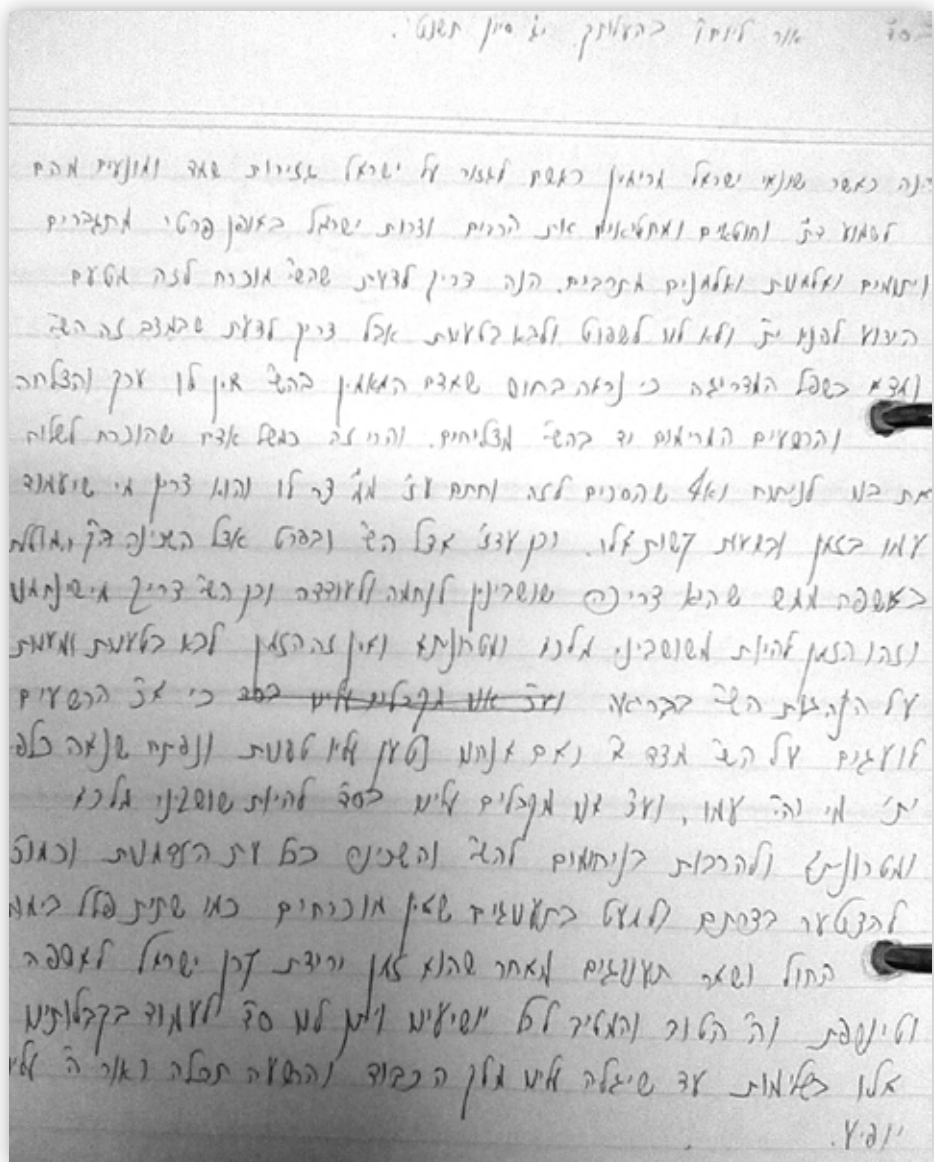
חובות ההספקים

צילום כת"י מתוך מחברת חובות ההספקים היומיים

[illegible]

צילום כת"י מכתב חיזוק

שכתב מו"ר זצוק"ל לרגל המצב בשנת תשנ"ט

” באמת שלימות האדם הוא
שבפנימיותו תהיה הרבה יותר
גדולה ממה שנראה מבחוץ, בכחינת מגלה
טפח ומכסה אלפים, והיינו שיעבוד את
השי"ת בהסתר ובהצנע, עד שמה שיתגלה
לחוץ אצל בני אדם, יהיה כאין ואפס
לעומת מה שעובד את השי"ת בסתר.

(מעין גנים שמות ח"ב עמ' קפא')